

שותפות החברה החרדית בצל מלחמת חרבות ברזל

עמדות והתנהגויות הציבור החרדי והציבור הלא חרדי בישראל

*

מחקר דעת קהל - דו"ח נתונים

עו"ד שלומית רביצקי טור-פז, תכנית החברה החרדית בישראל

מרכז ג'ואן וארווין ג'ייקובס לחברה משותפת

המכון הישראלי לדמוקרטיה

מאי 2024

חלק א' - סוגיית הגיוס

- תקציר, רקע ומתודולוגיה
- החרדים והמלחמה – אי-השירות והצדקתו
- מחלוקת גיוס החרדים - פתרונות ועמדות
- שינוי בעמדות לאור נסיבות המלחמה והכבדת הנטל
- הרחוב החרדי והרחוב הישראלי – שינוי אווירה
- אמון במנהיגות החרדית
- סיכום

חלק ב' – סוגיית ההתנדבות והשותפות

- תקציר, רקע ומתודולוגיה
- התנדבות בעורף – מי ומי בהולכים
- התנדבות בעורף – ביצוע בפועל
- השותפות והאידאולוגיה ביום שאחרי המלחמה
- ציפיות מן המנהיגות החרדית
- סיכום

חלק א' – סוגיית הגיוס

1. תקציר הממצאים

על פי הממצאים, התנגדות החרדים לגיוס לצבא של צעירים, אפילו אלה שאינם לומדים, היא גבוהה מאוד אף בשעת מלחמה. השירות הלאומי-אזרחי אינו מהווה ברירה נוחה יותר לחרדים מאשר הצבא ורוב החרדים מתנגדים נחרצות לשירות לאומי-אזרחי של קבוצה ניכרת. יתר על כן, מעל מחצית החרדים רואים בלימוד התורה ובתפילה סיוע משמעותי יותר למאמץ המלחמתי מאשר שירות צבאי וכמעט כל האחרים רואים בשתי הפעולות ערך שווה. כלומר, החרדים רואים עצמם כמי שנושאים על גבם את הנטל הביטחוני באמצעות תפילה ולימוד-תורה באופן השווה אם לא גובר על זה של עמיתיהם החיילים. זוהי תמונת ראי לעמדות החברה היהודית הלא-חרדית שבה הרוב רואים בגיוס החרדים פתרון לבעיית אי-השוויון בנשיאת הנטל הביטחוני ואשר בה יש הסכמה רחבה ביותר על חובת שירות אזרחי-לאומי למי שאינו מתגייס. יחד עם זאת, קרוב למחצית מהציבור הלא-חרדי שותף להכרה בתרומתם של החרדים ללחימה עצמה, לעומת קבוצה שווה בגודלה שאינה מזהה תרומה שכזו. ההתנגדות לגיוס בקרב החרדים יורדת והיא ואי-התגייסות תהיה כרוכה בסנקציות כלכליות כגון שלילת תקציבים לשיבות.

הצעירים החרדים מתנגדים לגיוס יותר מן המבוגרים והנשים - יותר מן הגברים. בחברה היהודית הלא-חרדית התמונה הפוכה – ככל שהגיל עולה העמדות כלפי החרדים מתקשחות והתביעה לגיוס גוברת. בקבוצה זו לא הוכח הבדל מובהק בהשקפותיהם של נשים וגברים.

עם זאת, נמצאו בקרב החרדים פערים עצומים בין הקבוצות השונות. כך, בקרב הקבוצה (הקטנה יחסית) של חרדים מודרניים¹, מעל מחצית מוכנה לגיוס חלק מן הצעירים החרדים בשעת מלחמה, כשליש מצדיקים את הטענה שאין זה מוסרי שהחרדים אינם משרתים בצבא ולכן יש ביניהם מעט פצועים וחללים וקבוצה גדולה רואה במלחמה הנוכחית מלחמת מצווה, המחייבת גיוס מסיבות הלכתיות. זאת לעומת החרדים השמרנים שאינם זים מהתנגדותם לכל סוג של גיוס ואינם רואים בכך בעיה מוסרית או הלכתית.

למרות שכאמור ההתנגדות לגיוס צעירים בקרב החרדים גבוהה מאוד, תמיכתם במי שכן מתגייס גדלה משמעותית בעקבות המלחמה. המנהיגות החרדית המקשיחה עמדות בנושא הגיוס ומתבדלת בשעת המלחמה זוכה לאמון נמוך מבחורה. רק מעט יותר משליש מן החרדים חשים שההנהגה הפוליטית החרדית מייצגת אותם כראוי במהלך המלחמה.

בקרב הציבור הלא-חרדי חלוקה לפי מחנות פוליטיים מראה כי הדעות ביחס לגיוס החרדים נפרשות לפי מיקום לרוחב המפה הפוליטית, אם כי מפלגת הליכוד מפוצלת מבחינת דעות בוחריה בנושא, וכך גם מפלגת

¹ הנסקרים החרדים התבקשו למקם עצמם על ציר השמרנות-מודרניות באחת מארבע קטגוריות: חרדים שמרנים, חרדים קלאסיים, חרדים עם נגיעות מודרניות וחרדים מודרניים. חלוקה זו ל-4 קטגוריות תואמת למחקרה של ד"ר לי כהנר "החברה החרדית על הציר שבין שמרנות למודרניות", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2020. במחקר זה הוערך הגודל היחסי של הקבוצות מכלל הציבור החרדי כך: החרדים המודרניים - 11%, הקבוצה עם נגיעות מודרניות - כ-29%, הקבוצה המרכזית כ-32% וקבוצת הקצה השמרנית - כ-28% מן החברה החרדית. למחקר זה צפויה בסוף שנת 2024 במכון הישראלי לדמוקרטיה מהדורה עדכנית ויש בידינו אינדיקציות מסוימות שטרם נבדקו דיין כי ישנו גידול בקבוצה המודרנית. בסקר זה מהווה הקבוצה שהגדירה עצמה כמודרנית 10%, קבוצת הנגיעות המודרניות 27%, הקבוצה הקלאסית 22% והקבוצה השמרנית 38% (לאחר שקלול).

הציונות הדתית. עוד מצאנו כי ביחס לגיוס החרדים מצביעי הבית היהודי קרובים יותר בעמדותיהם למצביעי המחנה הממלכתי ויש עתיד מאשר למצביעי הציונות הדתית והליכוד.

פילוח לפי מיקום על הרצף דתיים-חילונים מעלה כי לא תמיד הקבוצה הדתית היא הניצבת בקצה השמרני של הסקלה של הציבור הלא-חרדי בסוגיית הגיוס, אלא היא מתחלפת בקבוצה המסורתית-דתית שלפעמים מהווה בעצמה את הסמן הקרוב יותר בדעותיו לעמדות החרדים.

2. רקע

סוגיית גיוס החרדים כבולה ב"רצוא ושוב" משפטי ופוליטי משתק בן 25 שנה בין הכנסת לבין בית המשפט העליון. הצלע השלישית של סוגיה זו נמצאת בדעת הקהל. בתקופה זו, בה אסון השבעה באוקטובר ומלחמת חרבות ברזל מדגישים את נחיצותו של צבא "גדול וחכם", ואשר בה הנופלים והפצועים הרבים והכבדת הנטל על האוכלוסיות המשרתות מדגישים את אי השוויון שבין דם לדם בישראל 2024 ואת נחיצותו של חוזה חברתי חדש, חוזרת אל סדר היום סוגיה זו, כשהיא טעונה יותר מתמיד. לכך מצטרפת גם פקיעתו ביוני 2023 של פרק הפטור בחוק שירות ביטחון ובהעדר חוק פטור חדש, המצב המשפטי לא יאפשר עוד את דחיית השירות לחרדים ואת מימון הישיבות בהן לומדים בעלי פטור "תורתו אומנותו". על רקע מציאות זו סקרנו את עמדות הציבור החרדי והציבור הכללי ביחס לגיוס החרדים בצל המלחמה.² עמדות הציבור החרדי יוצגו לפי פילוחים של קבוצות משנה (חסידים, ליטאים, ספרדים, חב"ד ואחרים), של גיל, של מיקום על הציר שמרנות-מודרניות וכאשר ישנו פער מובהק – גם לפי מגדר. עמדות הציבור הלא-חרדי יוצגו לפי פילוחים של מיקום על הרצף דתיים-חילונים, גיל, שייכות למחנות פוליטיים, וכאשר ישנו פער מובהק – גם לפי מגדר והכנסה. פילוח לפי הצבעה בבחירות לכנסת בשנת 2022 יוצג גם הוא בחלק מן השאלות שהופנו לציבור זה.

3. מתודולוגיה

הסקרים נערכו בינואר 2024 בשתי פעימות. הציבור היהודי החרדי נסקר בימים 13.1.24-4 באמצעות הטלפון. המדגם מנה 508 מרואיינים בני 18 ומעלה, המהווים מדגם מייצג של החברה החרדית בישראל. הסקר נערך על ידי חברת אסקריא וטווח טעות הדגימה בו הוא $\pm 4.35\%$. הציבור היהודי שאינו חרדי נסקר באינטרנט בימים 9.1.24-4. גודל המדגם היה 536 מרואיינים בני 18 ומעלה המהווים מדגם מייצג של החברה היהודית הלא חרדית בישראל. הסקר נערך על ידי חברת איי פאנל וטווח טעות הדגימה בו עומד על $\pm 4.23\%$. בשני הסקרים נעזרנו לצורך ניסוח שאלון הסקר, הפיקוח על איסוף הנתונים וניתוחם בצוות מרכז ויטרבי לחקר מדיניות ודעת קהל במכון הישראלי לדמוקרטיה.³

סקירת דעת קהל בעת מלחמה היא מטבעה מאתגרת בשל האירועים הקשים, המסעירים והמטלטלים המתרחשים מדי יום ביומו, ובעקבות כך צפויות גם תנודות בדעת הקהל בנושאים הרלוונטיים. לכן סקירה זו המבוססת על סקר היא רק אחת ממספר דרכים שבהן אנו מנטרים את עמדות הציבור החרדי והכללי

² הפרקים הבאים בסוגיה משפטית-פוליטית זו התחרשו כאשר ב-26.2.24 נתן בג"ץ נתן צווי ביניים וצו על תנאי על פיהם נדרשה המדינה להסביר מדוע אינה מגייסת את החרדים לאור פקיעת מקור ההסמכה לפטור בחוק ומדוע אינה נמנעת מלהעביר תמיכות לישיבות בגין דחויי השירות אשר דחיית השירות שלהם כבר אינה בתוקף. דיון נוסף בבג"ץ בהרכב מורחב יערך ב-2 ביוני 2024 כאשר ברקע מאמצי הממשלה להחיל רציפות על הצעת חוק גיוס משנת 2022 שכבר עברה קריאה ראשונה, ובה יעדי גיוס נמוכים וסנקציות חלשות במקרה של אי השגת היעדים, יחד עם הורדה של גיל הפטור לצעירים חרדים. הצעת החוק זוכה לביקורת ציבורית ופוליטית בגין אי התאמתה למציאות הביטחונית שלאחר ה-7.10.23.³ תודה לאנשי מרכז ויטרבי לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה, פרופ' תמר הרמן, ד"ר אור ענבי וירון קפלן.

בסוגיית הגיוס. לסקר מתווספים מחקר שטח איכותני, ניתוח דברי המנהיגות הרבנית, סקירת התבטאויות בתקשורת החרדית ועיון ביצירות של יוצרים חרדים בשעת המלחמה.

3.1. החרדים והמלחמה שירות בפועל בשעת מלחמה

התגייסות לצבא בשעת המלחמה - חרדים

לפני שבחנו את עמדות הציבור החרדי ביחס לגיוס בשעת מלחמה, שאלנו על התנהגותם בפועל בסוגיה זו. שאלה זו היא רלוונטית במיוחד על רקע הפרסומים הרבים על אלפי החרדים שהתדפקו לכאורה בתחילת המלחמה על שערי הבק"ם, ומסלולי "שלב ב" המאפשרים לחרדים להתגייס לטירונות קצרה ולאחריה לשירות מילואים.⁴ כפי שעולה מתרשים # 1 להלן, בתשובה לשאלה שהופנתה אל הגברים **החרדים האם במהלך המלחמה התגייסת לשירות סדיר או מילואים או שביצעת פעולות לקראת גיוס**,⁵ רוב מכריע (91%) ענו בשלילה. 6% דיווחו על שירות בסדיר או במילואים ועוד 3% עשו פעולות לקראת גיוס.

פילוח לפי קבוצות משנה: פילוח כזה מעלה שבקרב אנשי חב"ד ואחרים⁶ שיעורי המתגייסים או הנערכים לכך הוא הגבוה ביותר (20%) אם כי במספרים אבסולוטיים מדובר בקבוצה הקטנה ביותר, לאחר מכן הליטאים והספרדים (8%, 7% בהתאמה) ולבסוף החסידים (4.5%).⁷ לעומת זאת כשמדובר בהתנדבות בעורף שיעור החסידים והספרדים שהתנדבו היה גבוה משיעור הליטאים שעשו כן.⁸

פילוח לפי גיל: בניגוד למציאות בציבור הכללי בה בני ובנות ה-21-18 הם קבוצת הגיל שאליה שייכים רוב המתגייסים, בציבור החרדי מקרב צעירים מתחת לגיל 30 6% בלבד התגייסו לשירות סדיר או מילואים או עשו פעולות לקראת גיוס, לעומת 9% מבני 30-44, ומבני ה-45-59 ו-13% מבני ה-60 ומעלה. הדבר יכול לשקף את העובדה שבעבר מספר המשרתים היה גדול בהרבה מאשר כיום או לשקף שיעור ניכר של משיבים שהם חוזרים בתשובה אשר הצטרפו לחברה החרדית לאחר שירותם הצבאי. כמו כן, יתכן כי המשרתים המבוגרים שענו כי גיוס לא הקפידו על מענה לשאלה שהתייחסה למלחמה הנוכחית דווקא (אליה לא גיוסו ככלל בני +60), אלא ענו על שירות מן העבר הרחוק.

פילוח לפי ציר השמרנות-מודרניות: החרדים המודרניים הם הקבוצה היחידה שמשורתיה מגיעים מתגייסים במספרים משמעותיים - קצת למעלה מרבע (27%) התגייסו או עשו פעולות בכיוון.

⁴ נכון לחודש מרץ 2024, לפי נתוני אגף כוח אדם בצה"ל פנו אל הצבא כ-4,000 אנשים לאחר גיל 26 למסלול שלב ב', כ-880 מהם נמצאו מתאימים, וכ-600 גיוסו בפועל.

⁵ השאלה הופנתה לגברים בלבד בנוסח הבא "האם במהלך המלחמה ביצעת אחת מהפעולות הבאות: שירתתי או אני עדיין משרת בצה"ל בשירות סדיר / התגייסתי לצה"ל לשירות מילואים / ביצעתי פעולות לקראת גיוס לסדיר או למילואים / לא ביצעתי אף אחת מפעולות אלה".

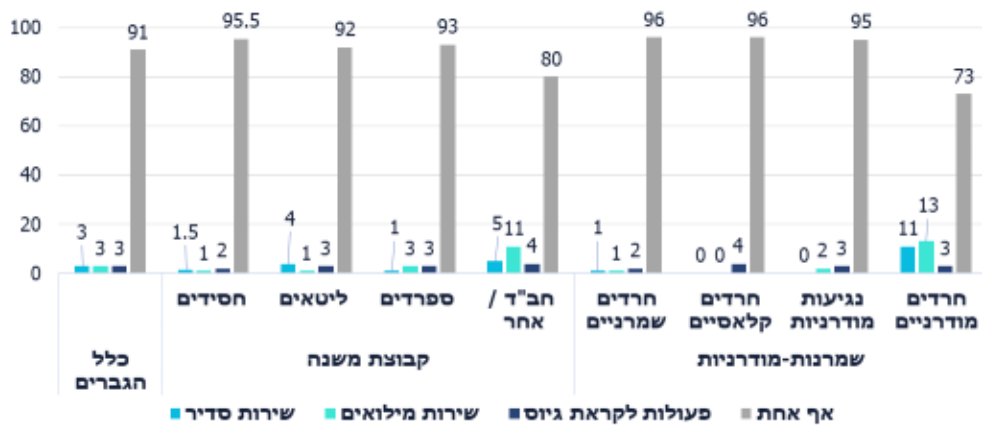
⁶ קבוצת ה'אחרים' שנמנית עם קבוצת המשנה של חסידי חב"ד כוללת גם חסידי ברסלב, ומי שהגדירו עצמם "ירושלמי", "תימני", "כללי" ושילובים של שתיים מקבוצות המשנה, כגון שילוב של ספרדי וליטאי. חב"ד מהווים 58% מן הקבוצה וה'אחרים' מהווים 42% מקבוצה זו. ביחס לשאלת הגיוס בפועל, 21% מחסידי חב"ד העידו על גיוס או פעולות לקראת, ו-19% מקבוצת ה'אחרים'.

⁷ לאחר שקלול, קבוצת חסידי חב"ד ואחרים מונה 9% מכלל המדגם, בעוד קבוצת המשנה הליטאית והחסידית מהוות כל אחת 32% מהמדגם, וקבוצת המשנה הספרדית מהווה 27% ממנו.

⁸ נתונים בעניין ההתנדבות בעורף האזרחי מופיעים בחלק ב' של ניתוח הסקר.

תרשים #1: האם במהלך המלחמה התגייסו לשירות סדיר/מילואים או ביצעו פעולות לקראת גיוס

(%, גברים חרדים, לפי קבוצות משנה ומיקום על הציר שמרנות-מודרניות)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל מלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

התגייסות לצבא בשעת המלחמה - יהודים לא-חרדים

גם את המרוויינים מהציבור הלא-חרדי שאלנו האם במהלך המלחמה ביצעת כל אחת מהפעילויות הבאות ובאיזו תדירות (לעתים קרובות, לפעמים, לעתים רחוקות)? לצד שאלות על התנדבויות בסיוע לחיילים ולמפונים, שאלנו על התגייסות לשירות סדיר או למילואים. בניגוד ל-6% בלבד מהגברים החרדים שדיווחו בסקר שהתגייסו בשעת המלחמה לשירות סדיר או למילואים, כמעט פי ארבעה, כלומר, כרבע (23.5%) מהגברים היהודים הלא-חרדים דיווחו על כך (אם נפחית את המבוגרים החרדים שדיווחו ככל הנראה על שירות-עבר שאינו בזמן מלחמה, קבוצת המתגייסים בקרב החרדים קטנה מתחת ל-6%). כ-13% מהנשים הלא-חרדיות דיווחו בסקר על שירות בסדיר או במילואים בזמן המלחמה (כידוע נשים חרדיות אינן משרתות כלל). צירוף שתי הקבוצות הלא-חרדיות מעלה כי כ-18% מכלל האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית שירתה בסדיר או במילואים במלחמה הנוכחית, פי 6 מאשר האוכלוסייה החרדית, שרק 3% מתוכה (גברים ונשים) דיווחו על שירות צבאי.⁹

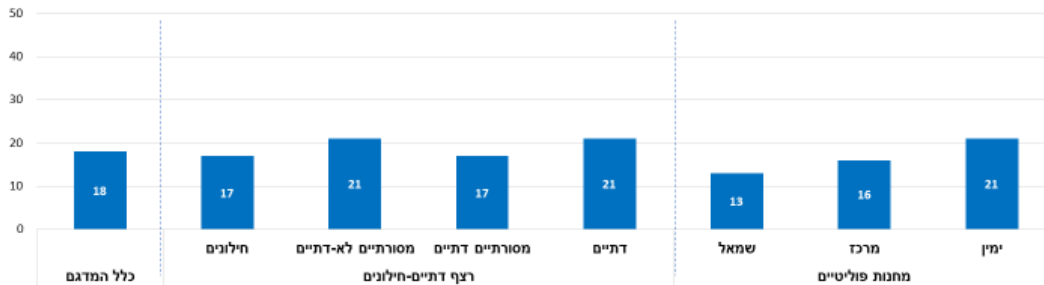
פילוחים של האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית אשר חלקם מופיעים בתרשים #2 מראים כי:

- **פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף דתיים-חילוניים:** בקרב החילונים והמסורתיים-הדתיים שיעור הגיוס עומד על 17%, ואצל הדתיים והמסורתיים הלא-דתיים – על 21%.
- **פילוח לפי הכנסה:** בקרב בעלי ההכנסות הגבוהות שיעור הגיוס במלחמה עמד על 21% ובקרב בעלי הכנסה ממוצעת ונמוכה מהממוצע על 16.5%-17%¹⁰.
- **פילוח לפי מחנות פוליטיים:** בקרב מי שזיהו עצמם ימין עמד שיעור המתגייסים על 21%, במרכז – על 16% ובשמאל – על 13%. נציין כי תוצאה זו קשורה גם לגיל החינוכי הגבוה יותר באוכלוסייה

⁹ התשובות ביחס להיקף ההשתתפות בפעילויות ההתנדבות יופיעו בחלק ב' של דוח נתונים זה.
¹⁰ הדברים מהדהדים את ממצאי אגף הכלכלן הראשי באוצר. במחקר מפברואר 2024 שמצא כי 20% ממשרתי המילואים במלחמת חרבות ברזל עוסקים במקצועות הייטק.

החילונית ביחס לאוכלוסיה הדתית. לכן, לאור הקורלציה הגבוהה בישראל בין מיקום על הרצף דתיים-חילונים לבין ההזדהות לפי מחנות פוליטיים, משמעות הדברים היא כי מדובר באוכלוסיה מבוגרת יותר ולכן מתגייסת פחות.

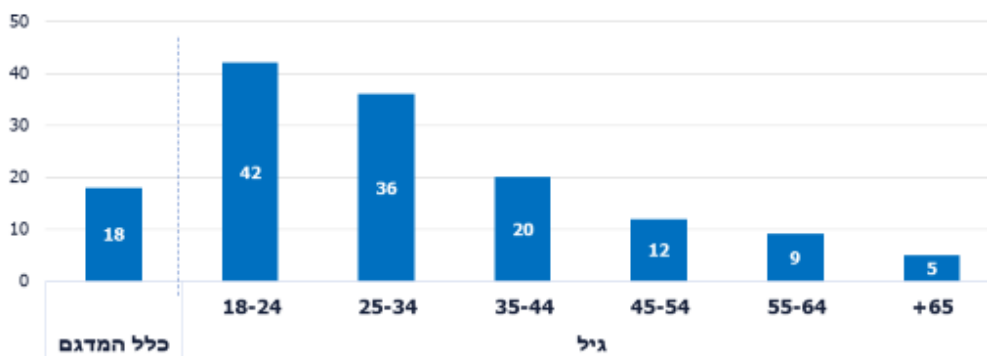
תרשים # 2: שיעור המתגייסים לשירות סדיר או מילואים בשעת המלחמה
(%, יהודים לא-חרדים, כלל המדגם, לפי מיקום על הרצף דתיים-חילונים ומחנות פוליטיים)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- **פילוח לפי גיל:** מטבע הדברים, אחוז הצעירים המשרתים גבוה מאד ויורד עם הגיל. יחד עם זאת, ניתן לראות בתרשים # 3 להלן כי המלחמה הנוכחית הביאה לגיוס (בעיקר מילואים) של שכבות גיל רבות באוכלוסיה כולל אנשים שלאחר גיל המילואים המקובל.

תרשים # 3: שיעור המתגייסים לשירות סדיר או מילואים בשעת המלחמה
(%, יהודים לא-חרדים, כלל המדגם ולפי גיל)

מקור: סקר גיוס בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

3.2 השקפה, מוסריות והצדקת אי-השירות

מה תורם יותר למלחמה? צבא או לימוד תורה? – חרדים

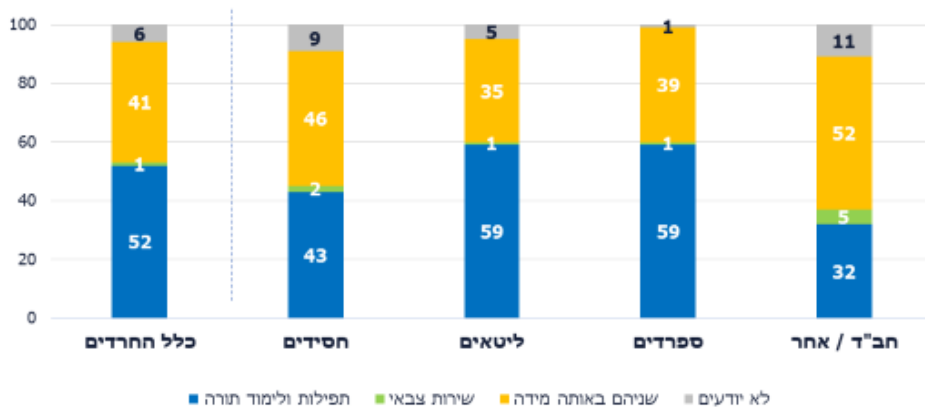
כפי שנראה להלן, שיעורי הגיוס הנמוכים מגובים גם באידיאולוגיה. כיון שההצדקה החרדית לאי-הגיוס טמונה באמונה שלימוד התורה עצמו הוא שווה-ערך לגיוס מבחינת הגנה על עם ישראל ואולי אף עולה עליו,

שאלנו את הנסקרים החרדים כיום, מה תורם יותר למאמץ המלחמתי של ישראל? האפשרויות שהיו בפני המשיבים היו "שירות צבאי", "תפילות ולימוד תורה", "שניהם באותה מידה".

כפי שעולה מתרשים # 4 להלן, כמחצית ממדגם החרדים (52%) השיבו שתפילות ולימוד תורה תורמים למאמץ המלחמתי של ישראל יותר מגיוס ועוד 41% סברו שתפילות ושירות צבאי נמצאים באותו מעמד. אחוז בודד סבר שהשירות הצבאי תורם יותר.¹¹ משמעות הדברים היא כי הציבור החרדי אשר בשעת המלחמה הקפיד על לימוד ותפילה בהיקפים רחבים¹² רואה בעצמו כמי שנושא בעול הביטחון של ישראל ותורם למלחמה לפחות כפי שעושים זאת החיילים, ואולי אף יותר מכך (וכפי שנראה בהמשך, חלק משמעותי מן הציבור שאינו חרדי מכיר בתרומה זו).

- **פילוח לפי קבוצות משנה:** ספרדים וליטאים מייחסים משמעות רק לתפילות וללימוד בשיעור של 60% ורק שלישי מהם מייחס משמעות בטחונית גם לשירות צבאי, בעוד אצל החסידים 45% מייחסים משמעות רק לתפילות וללימוד והיקף זהה מייחס משמעות שווה לשירות צבאי ולפעילות של תפילה ולימוד. אצל חב"ד ואחרים מעל מחצית מהמשיבים (52%) סבורים שלשתי הפעולות חשיבות שווה, ו-5% סבורים שהשירות הצבאי תורם יותר.¹³

תרשים # 4: מה תורם יותר למאמץ המלחמתי של ישראל?
(%, חרדים, כלל המדגם ולפי קבוצות משנה)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- **פילוח לפי גיל:** ככל שהגיל גבוה יותר, כך שכיחה יותר ההכרה בתרומת השירות הצבאי לצד הלימוד והתפילות. אצל הצעירים בני ה- 18-29 ואצל בני ה- 30-44 וה- 45-59, מעל מחצית המשיבים (53%, 54.5%, 54% בהתאמה) סבורים שתפילות ולימוד חשובים יותר, ו-38%-40% סבורים שהן תפילות ולימוד תורה והן שירות צבאי תורמים באותה המידה. רק אחוז בודד סבור שהשירות הצבאי חשוב יותר. בקרב גילי ה- 60 ומעלה התמונה הפוכה: רוב (58%) סבורים ששני הדברים תורמים למאמץ המלחמתי באותה מידה ורק 37% סבורים שתפילות ולימוד תורמים יותר. יתכן שההסבר להכרה

¹¹ בפילוח לפי מגדר לא נמצא פער בעל מובהקות סטטיסטית, כך גם ביחס לשאלות האחרות בפרק זה.

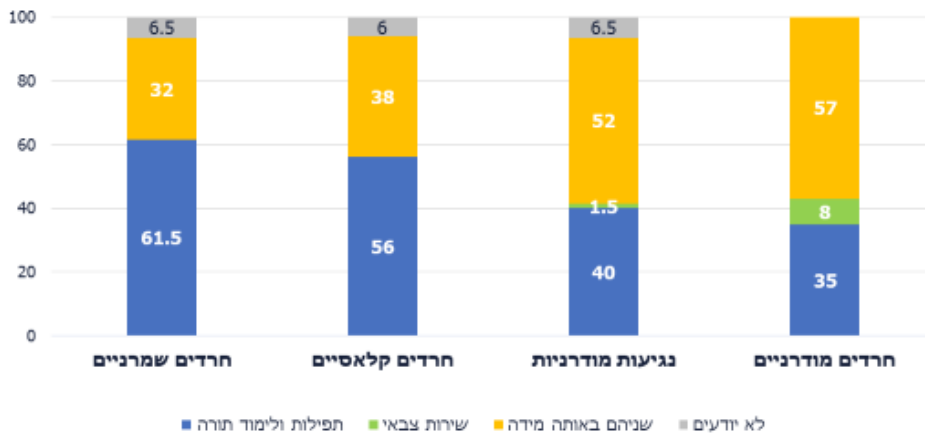
¹² על פעילות זו של הציבור החרדי יורחב בחלק ב' של דוח נתונים זה.

¹³ כאן ישנו פער משמעותי בין תשובותיהם של חסידים חב"ד (58% מקבוצת המשנה), אשר 63% מהם סבורים שלשירות צבאי ולתפילות ולימוד חשיבות שווה, בעוד 22% מייחסים ערך רק לתפילות ולימוד, לתשובותיהם של ה'אחרים' (42% מהקבוצה) אשר 44.5% מהם סבורים שלשתי הפעולות חשיבות שווה ו-37% מייחסים חשיבות רק ללימוד ולתפילות.

היחסית בערכו של השירות הצבאי בקרב קבוצה זו קשור לנתון שהובא לעיל ולפיו 13% מקרב קבוצה זו העידו כי שירתו בצבא (חלקם ככל הנראה חוזרים בתשובה).

- **בפילוח על ציר השמרנות-מודרניות** המוצג בתרשים # 5 להלן ניתן לראות כי בעוד אף אחד מן החרדים השמרנים והקלאסיים אינו רואה בשירות הצבאי תרומה בטחונית בעלת ערך עצמאי, ורבים סבורים כי די בלימוד ובתפילות בלבד (61.5% ו-56% בהתאמה). בקרב החרדים עם נגיעות מודרניות והחרדים המודרניים התמונה שונה. למעשה, אצל החרדים המודרניים 8% סבורים כי השירות הצבאי חשוב יותר למאמץ המלחמתי מלימוד התורה והתפילות.

תרשים # 5: מה תורם יותר למאמץ המלחמתי של ישראל? (%, חרדים, לפי מיקום על הציר שמרנות-מודרניות)

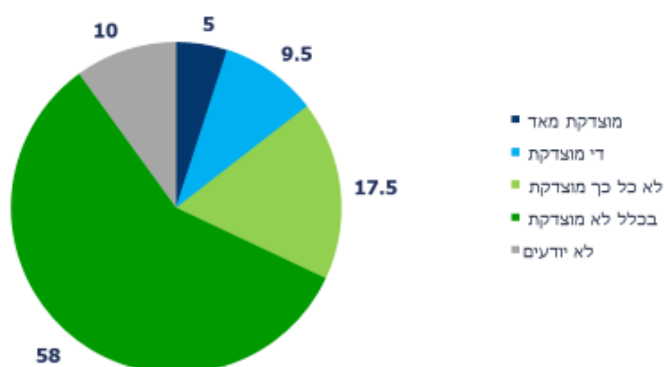

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

האם לא מוסרי לא לשרת בצבא? – חרדים

השקפה אידיאולוגית-ערכית זו פוגשת בצד הלא-חרדי ביקורת חריפה כלפי אי-השירות החרדי ועמדה אידיאולוגית הרואה בכך חוסר שוויון והוגנות ואף בעיה מוסרית. בתשובה לשאלה האם מוצדקת או לא מוצדקת הטענה הרווחת בציבור הכללי שאין זה מוסרי שהחרדים אינם משרתים בצבא ולכן יש ביניהם מעט יחסית פצועים וחללים במלחמות ישראל, ענו 75.5% מהמרוואיינים החרדים שהטענה אינה מוצדקת, ורק מיעוט (14.5%) סבר שהיא מוצדקת, כפי שמוצג בתרשים # 6 להלן.

תרשים # 6: האם מוצדקת או לא מוצדקת הטענה הרווחת בציבור הכללי, כי אין זה מוסרי שהחרדים אינם משרתים בצבא ולכן יש ביניהם מעט פצועים וחללים? (% חרדים)

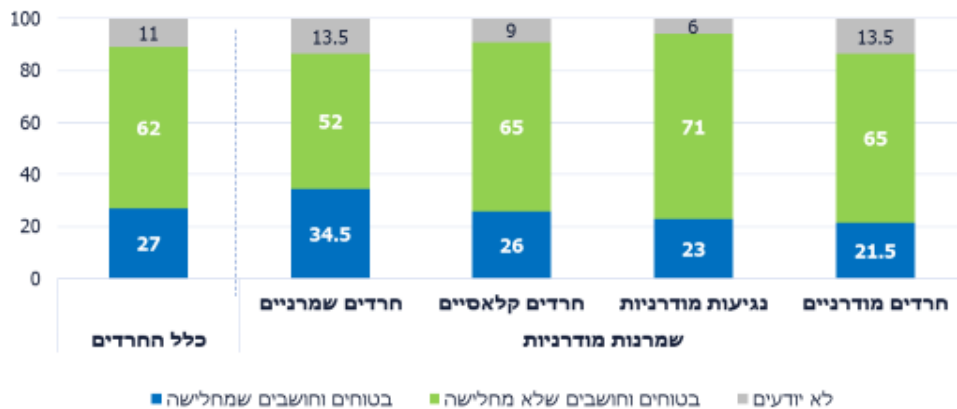

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- **פילוח לפי קבוצות משנה:** השיעור הגבוה ביותר שסבור שהטענה אינה מוצדקת נמצא בקרב אנשי חב"ד ואחרים (84.5%, כש63% מתוכם ב'בכלל לא מוצדקת'), אולי משום ששיעורי הגיוס שלהם גבוהים משל חרדים אחרים, ספרדים (80%), ליטאים (75.5%) וחסידיים (70%).
- **פילוח לפי גיל:** בקרב הצעירים (18-29) 18% חושבים או בטוחים שהטענה מוצדקת (לעומת 75.6% שהפוך), בעוד בקרב גילי 30-44 – 12.6% מוצדקת לעומת 75% שלא מוצדקת, גילי 45-59, 12.6% מוצדקת ו80% שלא, +60, 13.3% מוצדקת ו72.2% שלא.
- **פילוח לפי הציר שמרנות מודרניות:** כפי שעולה מתרשים # 7 שלהלן, 33% מהחרדים המודרניים סבורים שהטענה על אי-מוסריות שבאי-גיוס החרדים 'די מוצדקת' או 'מוצדקת מאד' (ו-58% מהם סבורים שהטענה אינה צודקת). זאת לעומת 16% מבעלי הנגיעות המודרניות, 15% מהחרדים הקלאסיים ורק 7% מהחרדים השמרנים. זהו ביטוי למגוון ההולך ומתרחב בתוך החברה החרדית ולהבדלים שבין הקבוצה השמרנית לקבוצה המודרנית, ובתוך הקבוצה המודרנית – בין הזרם הפרקטי, המקיים אורח חיים מודרני מתוך רצון לשפר את איכות חייו, לזרם האידיאולוגי אשר המודרניות והשייכות הישראלית הן חלק מהשקפת עולמו והזהותית-דתית.¹⁴

¹⁴ ראו לדוגמא, גאדו, תהילה (2024), שני זרמיה של החרדיות המודרנית: סקירת המחקר, קטגוריזציה ומשמעויות לעתיד, לשם שינוי (אוניברסיטת תל-אביב), גליון 3 עמ' 69-89. וכן באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

תרשים # 7: האם מוצדקת או לא מוצדקת הטענה הרווחת בציבור הכללי, שאין זה מוסרי שהחרדים אינם משרתים בצבא ולכן יש ביניהם מעט פצועים וחללים? (% חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הציר שמרנות-מודרניות)

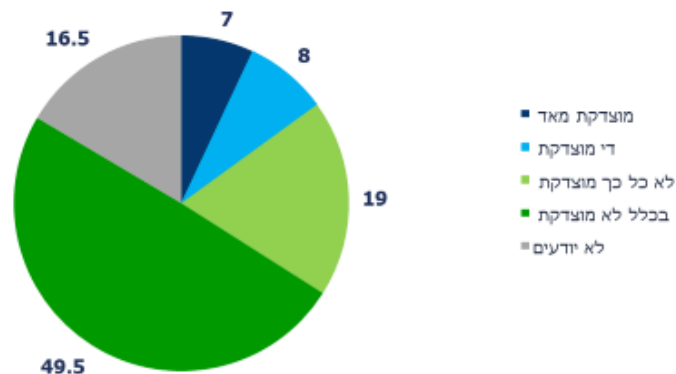
מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

המלחמה הנוכחית מלחמת מצווה? – חרדים

במקורות היהודיים "מלחמת מצווה" (בניגוד ל"מלחמת רשות") היא מלחמה שכולם חייבים בה והיא גוברת על מצוות אחרות, כך שאפילו חתן וכלה יוצאים מחדרם ומחופתם ומתייצבים למשימה. מקובל שמלחמת מגן היא מלחמת מצווה.¹⁵ שאלנו האם מוצדקת או לא מוצדקת הטענה שהמלחמה הנוכחית היא מלחמת מצווה שבה כולם משתתפים ואפילו "חתן יוצא מחדר" למלחמה, ולכן גם על הגברים החרדים להתגייס למלחמה. התוצאות המוצגות בתרשים # 8 להלן מצביעות על רוב חד-משמעי מהמרוויינים החרדים (68.5%) הסבורים כי טענה זו אינה מוצדקת (אך פחות מהשאלה הקודמת על אי-המוסריות שם התנגדו לטענה 75.5%). 15% סבורים כי היא מוצדקת. רבים באופן יחסי (16.5%) משיבים כי אינם יודעים, אולי משום שלא נוח להם להשיב על שאלה הלכתית המסורה לכאורה לרבנים ואולי דווקא משום שהתשובה ההלכתית (כן, מלחמת מגן זו מלחמת מצווה) פשוטה למדי ומסקנתה הטבעית (גיוס) מתנגשת עם המציאות הפוליטית ועם הבדלנות הדתית.

¹⁵ כך לדוגמא דברי הרמב"ם בהלכת מלכים ומלחמות ה', א-ב: "ואי זו היא מלחמת מצווה? [...] ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם".

תרשים # 8: האם מוצדקת או לא מוצדקת הטענה שהמלחמה הנוכחית היא מלחמת מצווה שבה כולם משתתפים ואפילו "חתן יוצא מחדרו" למלחמה, ולכן גם על הגברים החרדים להתגייס למלחמה? (% חרדים)

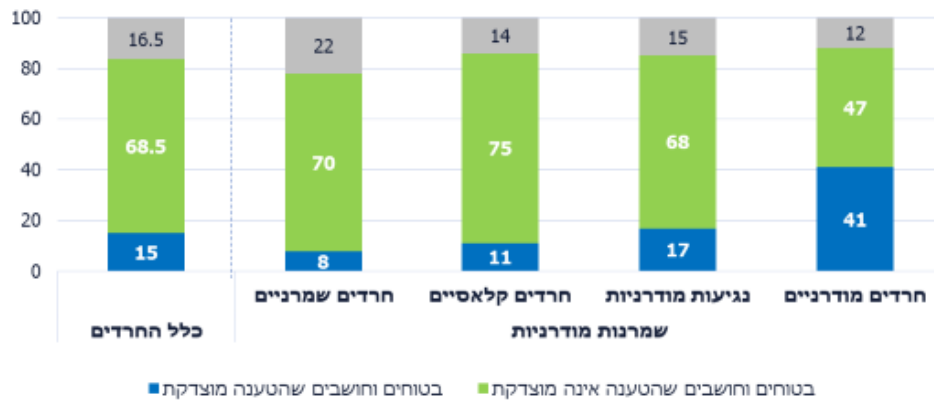

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- **פילוח לפי קבוצות משנה – בעוד בקרב הליטאים רק 8% סבורים שיש הצדקה כלשהי, בקרב חב"ד ואחרים, 25% סבורים כך.¹⁶ בקרב הספרדים והחסידיים, 19% ו-17% בהתאמה. גם מנגד, הליטאים סבורים ב-78% שהטענה אינה מוצדקת (מהם 61% "בכלל לא מוצדקת"), בעוד החב"דניקים והאחרים וכן החסידיים סבורים כך ב-65% והספרדים ב-62%.**
- **פילוח לפי גיל – ככל שהגיל עולה, כך יורדת ההתנגדות לטענה שמדובר במלחמת מצווה בה כולם צריכים להשתתף ועולה ההסכמה. ייתכן כי התנגדותם של הצעירים היא העזה ביותר, משום שאם יסכימו לטענה, מדובר בביקורת ישירה על אורח-חיייהם לעומת בני-גילם שאינם חרדים. בקרב בני 18-29 76% סבורים שהטענה כי מדובר במלחמת מצווה אינה מוצדקת (מהם 53% "בכלל לא מוצדקת") ו-12% מצדיקים את הטענה, בגילי 30-44 70% מתנגדים (מהם 56% "בכלל לא מוצדקת") ו-16% מצדיקים, בגילי 45-59 64% מתנגדים (מהם 43% "בכלל לא מוצדקת") ו-14% מצדיקים ובגיל +60 רק 47% מתנגדים (רק 28.5% "בכלל לא מוצדקת"), ומספר הסבורים שטענת מלחמת המצווה מוצדקת מגיע ל-26%.**
- **פילוח על ציר השמרנות-המודרניות, בעוד רק 8% מהחרדים השמרנים, 11% מהחרדים הקלאסיים ו-17% מבעלי הנגיעות המודרניות סבורים שיש בטענת מלחמת המצווה צדק, 41% מהחרדים המודרניים סבורים כך. עדיין, מספר אלה שאינם מצדיקים את הטענה גדול יותר, גם אצל המודרניים, אשר כפי שעלה מתרשים # 9 להלן, כמחצית מהם אינם רואים צדק בטענת מלחמת המצווה.**

¹⁶ בשאלה זו יש פער גדול בין קבוצת המשנה "חב"ד" וקבוצת ה"אחרים". בעוד 39% מן החב"דניקים סבורים שיש הצדקה כלשהי ("די מוצדקת" או "מוצדקת מאד") לכך שהמלחמה הנוכחית היא מלחמת מצווה שהכל חייבים להשתתף בה ו-53% סבורים הפוך, רק 6% מן האחרים סבורים כן ו-82% סבורים כי טענת מלחמת המצווה אינה מוצדקת. לפירוט בדבר קבוצת ה"אחרים", ראו הערת שוליים 6 לעיל.

תרשים # 9: האם מוצדקת או לא מוצדקת הטענה שהמלחמה הנוכחית היא מלחמת מצווה שבה כולם משתתפים ואפילו "חתן יוצא מחדרו" למלחמה, ולכן גם על הגברים החרדים להתגייס למלחמה?
 (% חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הציר שמרנות-מודרניות)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

4. מחלוקת גיוס החרדים

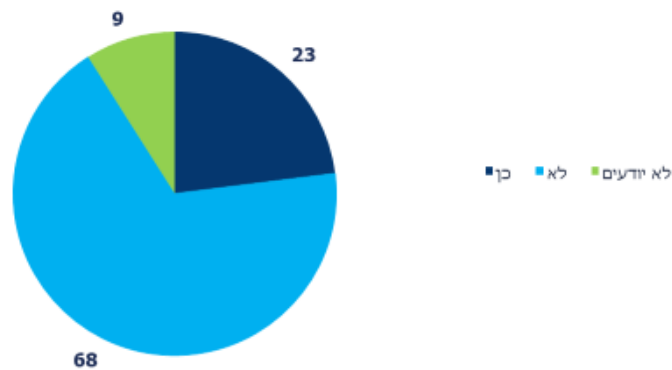
5.1 עמדות חרדים ביחס לגיוס לצבא בשעת מלחמה

האם יש לעודד גיוס צעירים חרדים? – חרדים

עד עתה דנו בגיוס בפועל של חרדים בשעת המלחמה ובהשקפות האידיאולוגיות וההלכתיות הכרוכות בכך. לאור הנסיבות המיוחדות שיצרה המלחמה – אבדן חיי אדם, חוסר מעשי בלוחמים, הכבדת הנטל על האוכלוסיות המשרתות, סנטימנט הלכידות והאחדות – שאלנו את הציבור החרדי על שינוי אפשרי בעמדותיו ביחס לדרישה הציבורית לגיוס החרדים.

שאלנו את המרואיינים אם לדעתם, הציבור החרדי צריך או לא צריך לקחת חלק בעידוד התגייסות לצבא של חלק מהצעירים החרדים, במסגרת המאמץ המלחמתי. שאלתנו נגעה ישירות ב"פיל שבחדר" והיא גיוס הצעירים החרדים לעומת גיוסם של בני ה-30 וה-40. הפתרונות המוצעים מצד הקואליציה והחרדים למשבר הגיוס מפנים את הזרקור לקהל-יעד של חרדים מבוגרים יחסית אשר כבר נישאו ואשר אם יתגייסו, יעשו זאת בדרך-כלל לשירות מקוצר מאד (3 שבועות עד 3 חודשים) אליו יצאו מעולם העבודה ולא מתוך עולם הישיבות. מנגד נשמעת הטענה כי מבוגרים בעלי משפחות לא יוכלו לענות לצורך המידי של הצבא בלוחמים וכן יכבידו כלכלית על הצבא בתשלומי משפחות. כאמור, שאלתנו עסקה דווקא באותם הצעירים שגיוסם נתון במחלוקת הקשה ביותר. יחד עם זאת, השאלה התייחסה לגיוס "חלק מהצעירים" ולא לגיוס כולל. במענה לשאלה, כרבע מן המרואיינים החרדים השיבו שיש לעודד גיוס חלק מהצעירים, וכשני שלישים התנגדו לכך, שפי שמוצג בתרשים # 10 להלן.¹⁷

תרשים # 10: האם הציבור החרדי צריך או לא צריך לקחת חלק בעידוד גיוס חלק מהצעירים החרדים במסגרת המאמץ המלחמתי? (% , חרדים)

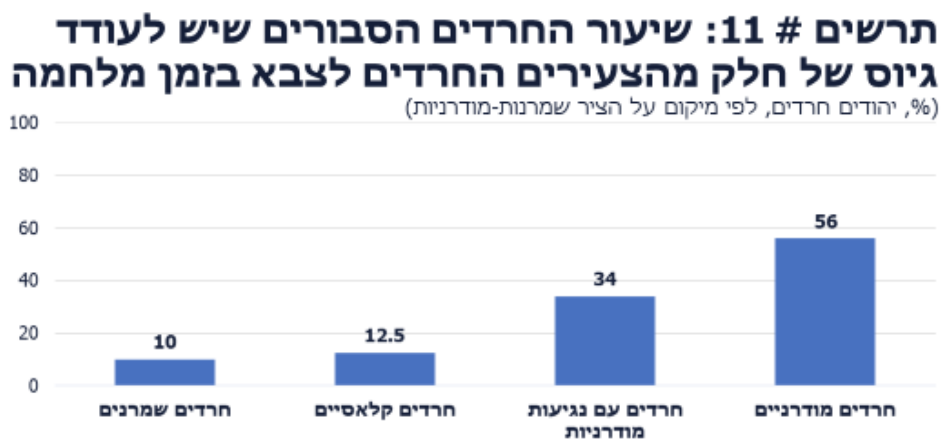

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

מפילוחים של התשובות לפי משתנים שונים עולה כי:

¹⁷ לצד שאלת הגיוס נשאלו המרואיינים אם על הציבור החרדי לקחת חלק גם בפעולות נוספות במסגרת המאמץ המלחמתי, ביניהן לימוד ותפילה וסיוע בפעולות בעורף. ממצאי שאלות אלה יוצגו בחלק ב' של דוח נתונים זה.

- **פילוח לפי קבוצת משנה:** לא נצפתה שונות גדולה בין הקבוצות. חמישית מהחסידיים, הליטאים והספרדים (19%, 22%, 23%, בהתאמה) משיבים כי יש לעודד גיוסם של חלק מהצעירים בשעת מלחמה, ומעל שני שלישים מכל קבוצה משיבים שוללים את הדבר (66.5%, 73%, 67%, בהתאמה). בקבוצה המשנה הקטנה יותר של חב"ד ואחרים 37.5% משיבים בחיוב ו-57% משיבים בשלילה.
- **פילוח לפי גיל:** צעירים חרדים מתנגדים יותר לגיוס קבוצת הגיל שלהם לצבא בזמן מלחמה מאשר מבוגרים. בקרב בני 18-29 20% תומכים בעידוד גיוס חלק מהצעירים בשעת המלחמה ו-71% מתנגדים, בגילי 30-44 23.5% תומכים ו-68% מתנגדים, בקרב בני ה-45-59 ובקרב בני ה-60 ומעלה, רבע מעודדים גיוס (25% ו-25.5%, בהתאמה) אל מול קצת פחות משני שלישים (64% ו-64.5%, בהתאמה) שמתנגדים.
- **פילוח לפי מגדר:** נשים חרדיות מתנגדות לגיוס צעירים בזמן מלחמה יותר מאשר גברים (בהתאמה 72% ו-64%).
- **פילוח לפי ציר השמרנות – מודרניות:** בקבוצת החרדים המודרניים מעל מחצית מהמשיבים (56%) סבורים שיש לעודד גיוס חלק מהצעירים בעת מלחמה, בעוד בקרב החרדים השמרניים מדובר רק ב-10%, כפי שעולה מתרשים # 11 שלהלן.

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

5.2 עמדות הציבור הלא-חרדי ביחס לגיוס חרדים לצבא בשעת מלחמה

מהו הפתרון הנכון לגיוס חרדים לצבא? – לא-חרדים

על הפתרון הראוי לגיוס חרדים שאלנו גם את הציבור היהודי הלא-חרדי. בתשובה לשאלה מהו הפתרון הנכון בנוגע לגיוס חרדים לצה"ל? הצענו מספר אפשרויות: השארת המצב הנוכחי שבו מיעוט מהגברים החרדים יתגייסו מבחירה. בנוסף, גיוס כלל הצעירים החרדים למעט מספר מצומצם של תלמידי ישיבות

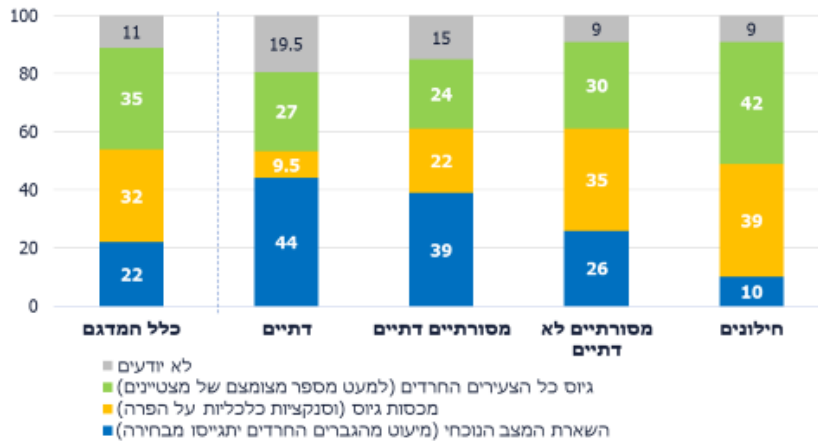
מצטיינים או לחילופין מכסות גיוס שאי עמידה בהן תגרור סנקציות כלכליות על הישיבות בהן לומדים הצעירים.¹⁸

כפי שעולה מתרשים # 12 להלן, בקרב כלל הציבור הלא-חרדי רק 22% מבקשים להשאיר את המצב הקיים, בעוד שהרוב (67%) מעדיפים גיוס חרדים, כאשר מתוכם 32% מסתפקים במכסות גיוס עם סנקציות כלכליות ו-35% דורשים גיוס כולל למעט מספר מצומצם של מצטיינים. זוהי תמונת-מראה למענה לשאלה דומה (לא זהה) בקרב הקבוצה החרדית (פרק 5.1 לעיל), שם 68% התנגדו לעידוד גיוס צעירים לגיוס על מנת לתרום למאמץ המלחמתי, בעוד 23% הסכימו לכך.

- **פילוח לפי מיקום על הרצף דתיים-חילוניים:** בקרב החילונים רק 10% בעד השארת המצב הקיים בעוד 81% דורשים גיוס. בקרב המסורתיים הלא-דתיים – כרבע (26%) משלימים עם המצב הקיים וכשני שלישים דורשים גיוס (65%), בקרב המסורתיים הדתיים – 39% משלימים עם המצב הקיים לעומת 46%, ובקרב הדתיים 44% לעומת 36.5% המעדיפים גיוס.
- **פילוח לפי מגדר:** גם מקרב גברים וגם מקרב נשים רק מיעוט משלים עם המצב הקיים. גברים נוטים להשלים עם המצב הקיים (25%) מעט יותר מאשר נשים (20%), פער שאינו בעל מובהקות סטטיסטית.
- **פילוח לפי הכנסה:** בקרב בעלי הכנסה גבוהה מן הממוצע 21% מוכנים להשלים עם המצב הקיים, בעוד 71% דורשים גיוס. אחוזי המשלימים עם המצב הקיים עולים רק מעט בהתקיים הכנסה ממוצעת (24%) וגבוהה מן הממוצע (25.5%), והדורשים גיוס הם 69% בקרב בעלי הכנסה ממוצעת ויורדים ל-61% בקרב בעלי הכנסה נמוכה.
- **פילוח לפי גיל:** האחוז הגבוה ביותר הסבור כי יש לגייס את החרדים (כולם או לפי מכסות) הוא בקרב גילי 54-45 (82%, לעומת 6% שלדעתם יש לשמר את המצב הקיים) והאחוז הנמוך ביותר בקרב גילי 64-55 וגילי 24-18 (58%-ו-59%, לעומת 31%-ו-30% בהתאמה). לגבי הצעירים, יתכן והדבר קשור באחוז הדתיים הגבוה בקרב קבוצה זו. בין הקצוות נמצאים גילי 44-35, גילי 34-25 וגילי 65+, עם 64%, 66%-ו-68% תמיכה בגיוס (בהתאמה), אל מול 22%, 38%-ו-18% (בהתאמה), הסבורים כי יש להשאיר את המצב הנוכחי כפי שהוא.

¹⁸ שאלה זו לציבור הלא-חרדי נשאלה באיבה של מלחמת חרבות ברזל ובתוך שאלון שעסק כולו במלחמה, בגיוס אליה ובהתנדבות בה. יחד עם זאת, השאלה האמורה לא כללה בתוכה התייחסות מפורשת למלחמה, בעוד השאלה שהופנתה לחרדים כן התייחסה למאמץ המלחמתי גופו.

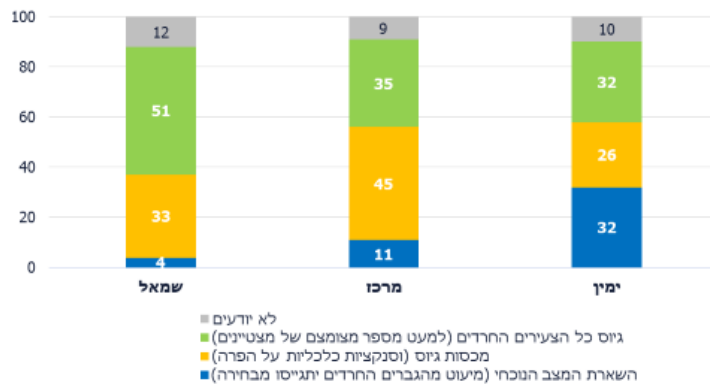
תרשים # 12: הפתרון הנכון בנוגע לגיוס חרדים לצה"ל
(%, יהודים לא-חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הרצף דתיים-חילוניים)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- פילוח לפי מחנות פוליטיים: 84% מהמזוהים עצמם כחלק מגוש השמאל סבורים כי יש לגייס את החרדים באחד משני הפתרונות שהוצעו (51% גיוס כולל ו-33% מכסות גיוס) ורק 4% מסכימים עם המצב הקיים. בגוש המרכז, 80% סבורים כי הפתרון הנכון הוא גיוס (35% גיוס כולל ו-45% מכסות גיוס), ו-11% בעד השארית המצב הקיים, ובגוש הימין 58% תובעים גיוס (32% גיוס כולל ו-26% מכסות גיוס) ו-32% לא היו משנים את ההסדר הנוכחי.**

תרשים # 13: הפתרון הנכון בנוגע לגיוס חרדים לצה"ל
(%, יהודים לא-חרדים, לפי מחנות פוליטיים)

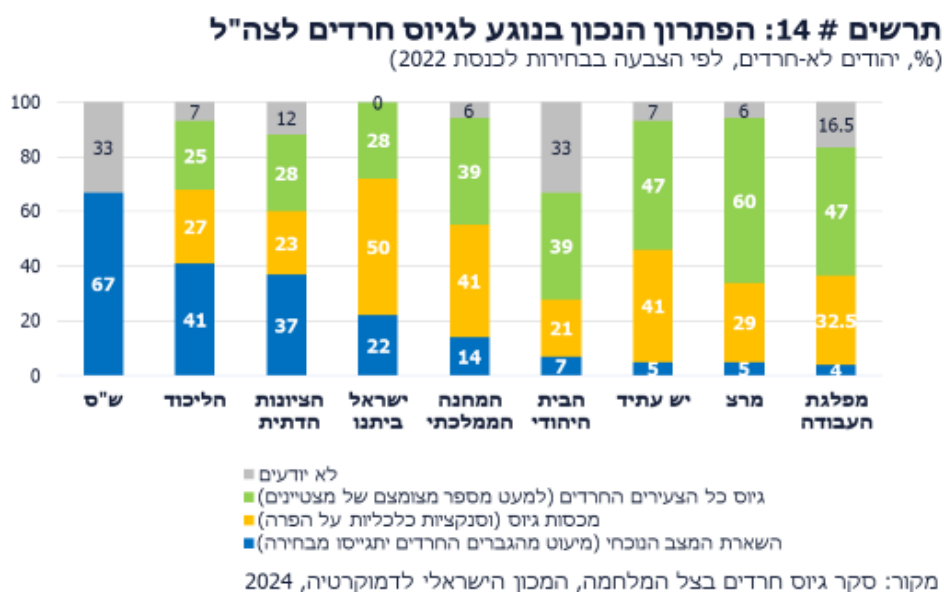

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- פילוח לפי הצבעה בבחירות 2022: 19: כפי שעולה מתרשים # 14 להלן, 89% ממצביעי מרצ סבורים כי יש לגייס את החרדים באחד משני הפתרונות שהוצעו. כך גם 87% ממצביעי יש עתיד, כ-80% ממצביעי העבודה והמחנה הממלכתי, 78% ממצביעי ישראל ביתנו, 60% ממצביעי הבית היהודי (וכמעט כל היתר - 33% "לא יודעים"), ו-52% ממצביעי הליכוד וממצביעי הציונות הדתית. ייתכן כי הפער בין מצביעי הציונות הדתית, אשר מחציתם תומכים בגיוס חרדים ושליש מהם מתנגדים לשינוי המצב הקיים, לבין מצביעי הבית היהודי, אשר 60% מהם תומכים בגיוס ורק 7% מתנגדים, מצביע על המתח בתוך החברה הדתית-לאומית בין הרצון בשוויון בנשיאה בנטל לבין שיקולים**

¹⁹ מצביעי מפלגות חד"ש תע"ל ויהדות התורה לא הוצגו בשל תאים קטנים מדי. כך לאורך הסקר כולו.

קואליציוניים.²⁰ מצביעי ש"ס המוצגים בתרשים הם מצביעים שאינם מגדירים עצמם חרדים, ובכל זאת ניתן לראות כי עמדותיהם דומות לאלה של החרדים, ו67% מהם בעד שימור המצב הקיים.

5.3 עמדות ביחס לחובת שירות אזרחי-לאומי

שירות אזרחי-לאומי לכול? –יהודים לא-חרדים

רק 8% מן החרדים תומכים בפתרון של שירות אזרחי-לאומי של חלק ניכר מהחרדים כחלופה לשירות צבאי, גם בהינתן לחץ גדול על החרדים להתגייס כולל שלילת תקציבים מן הישיבות. זאת לצד 26% המסכימים בנסיבות אלה להסדר גיוס חלקי ומוגבל לחלק מהצעירים. כפי שנראה, שירות אזרחי-לאומי אינו נתפס כברירה קלה יותר לעיכול מאשר שירות צבאי.

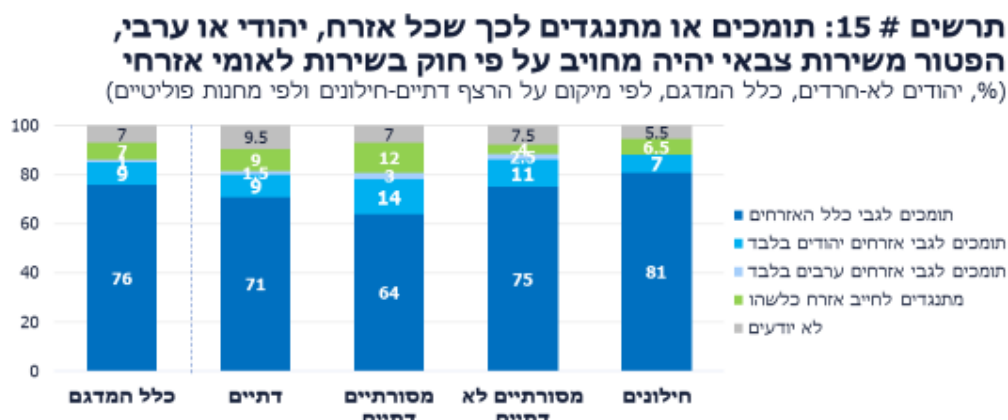
שאלנו את הנסקרים שאינם חרדים האם הם תומכים או מתנגדים לכך שכל אזרח, יהודי או ערבי, הפטור משירות צבאי יחויב בשירות אזרחי-לאומי. המשיבים יכלו לבחור בין התנגדות לחיוב אזרח כלשהו בשירות לאומי-אזרחי לבין תמיכה בשירות כזה לגבי כלל האזרחים, אזרחים יהודים בלבד או אזרחים ערבים בלבד.

רוב גדול של 85% חושבים שיש לחייב בשירות אזרחי-לאומי את היהודים הפטורים משירות בצבא. לגבי שירות לאומי-אזרחי חובה לכלל הישראלים, כולל הערבים, התמיכה של הציבור הלא-חרדי עומדת על 76%.

- **פילוח לפי מיקום על הרצף דתיים-חילוניים:** התמיכה בחיוב שירות אזרחי-לאומי לאזרחים יהודים שאינם משרתים בצבא היא גבוהה ביותר בכל קבוצות המשנה של הציבור הלא-חרדי: 88% בקרב

²⁰ מפלגת הבית היהודי התאחדה מוסדית עם הציונות הדתית לקראת הבחירות המוניציפליות בפברואר 2024 לאחר שלא עברה את אחוז החסימה בבחירות הארציות של 2022, אולם אין זהות אידיאולוגית בין מי שבחרו להצביע בבחירות הארציות לשתי המפלגות. ראו למשל לזר מנחם, הציונות הדתית כמערכת-משנה מפלגתית רופפת: מקרה הבוחן של הבית היהודי וחלופותיה בשנים 2012-2022, עבודה בהנחיית פרופ' אשר כהן לקבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אונ' בר-אילן, תשפ"ג.

החילונים, 86% בקרב המסורתיים הלא-דתיים, 80% בקרב הדתיים ו-78% בקרב המסורתיים-הדתיים.²¹

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- **פילוח לפי גיל:** ככל שגיל המשיבים גבוה יותר, כך גבוהה יותר גם תמיכתם בחיוב האזרחים היהודים הפטורים משירות צבאי בשירות אזרחי. בגילי 18-24 – 80% תומכים (ו-12% מתנגדים לחיוב אזרח כלשהו בשירות אזרחי), בגילי 25-34 ובגילי 35-44 – 82% תומכים (10% ו-6% מתנגדים, בהתאמה), בגילי 45-54 ובגילי 55-64 – 87% תומכים (6% ו-8.5% מתנגדים, בהתאמה), ובגילי 65+ – 90% תומכים בשירות אזרחי-לאומי ליהודים (ו-3% מתנגדים).²²
- **פילוח לפי הכנסה:** התמיכה בשירות לאומי-אזרחי גבוהה מאד בקרב כלל הציבור הלא-חרדי והיא נמצאת בקורלציה למיקום על הרצף דתיים – חילונים ולמחנות פוליטיים. ככל שההכנסה עולה, כך עולה גם התמיכה בחיוב שירות לאומי-אזרחי לאזרחים הפטורים מכך. 78% מבעלי הכנסה נמוכה מחייבים שירות אזרחי ליהודים הפטורים משירות צבאי, ו-89% מבעלי הכנסות ממוצעת וגבוהה.
- **פילוח לפי מחנות פוליטיים:** לגבי חובת שירות אזרחי-לאומי ליהודים שאינם משרתים בצבא – 93% בשמאל, 89% במרכז ו-82% בימין תומכים בכך.²³ כלומר, יש קונצנזוס בנושא בציבור הלא חרדי.
- **פילוח לפי הצבעה בבחירות לכנסת 2022:** הקונצנזוס המוחלט עולה גם מניתוח ההצבעה בבחירות האחרונות. 100% ממצביעי מפלגת מרצ תומכים בחובת שירות אזרחי-לאומי ליהודים שאינם משרתים בצבא, 96% ממצביעי העבודה, 95% ממצביעי יש עתיד, 92% ממצביעי המחנה הממלכתי, 88% ממצביעי ישראל ביתנו, 86.5% ממצביעי הבית היהודי 80% ממצביעי הליכוד, 79% ממצביעי הציונות הדתית ו-49% ממצביעי ש"ס (מצביעים לא-חרדים, מול 37% מתנגדים).²⁴

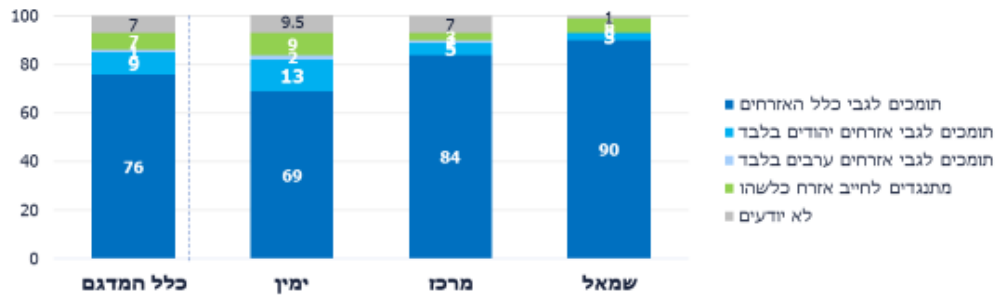
²¹ גם התמיכה בשירות לאומי אזרחי לכלל האזרחים גבוהה, ושיעורה נע בין 81% בקרב החילונים ו-75% בקרב המסורתיים שאינם דתיים ל-71% בקרב הדתיים ו-64% בקרב המסורתיים הדתיים.

²² גם התמיכה בשירות לאומי-אזרחי לכלל האזרחים עולה ככל שהגיל עולה ועומדת על 64% בגילי 18-24, 72% בגילי 25-44, 69% בגילי 35-44, 81% בגילי 45-54, 80% בגילי 55-64 ו-84% בגילי 65+.

²³ 90% מהמקמים עצמם בשמאל תומכים בשירות לאומי-אזרחי לכלל האזרחים, כולל הערבים. כך גם 84% מהמרכז ו-69% מהימין.

²⁴ ישנו רוב חד-משמעי התומך בחובת שירות לאומי-אזרחי לכלל האוכלוסייה, כולל ערבים, בקרב מצביעיהן של כמעט כל המפלגות. בקרב מצביעי העבודה, מרץ, יש עתיד, הבית היהודי והמחנה הממלכתי מדובר ברוב עצום (96%, 90%, 88%, 86.5%, 86%, בהתאמה), בקרב מצביעי הציונות הדתית והליכוד מדובר ברוב מכריע (72%, 65%, בהתאמה), ובקרב מצביעי ש"ס שאינם חרדים – התמיכה עומדת על 34%.

תרשים #16: תומכים או מתנגדים לכך שכל אזרח, יהודי או ערבי, הפטור משירות צבאי יהיה מחויב על פי חוק בשירות לאומי אזרחי
 (% יהודים לא-חרדים, לפי מחנות פוליטיים)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

6. שינוי בעמדות לאור נסיבות המלחמה והכבדת הנטל

6.1 שינוי בעמדות הציבור הלא-חרדי לאור המלחמה

האם המלחמה שינתה את דעתך? – לא-חרדים

בתשובה לשאלה האם המלחמה שינתה את עמדתך ביחס לשאלת גיוס החרדים? המוצגת בתרשים # 17 להלן, רוב גדול (62.5%) במדגם הציבור הלא-חרדי מעיד שהמלחמה לא שינתה את עמדתו בעניין גיוס חרדים. שיעור דומה לא שינה דעתו בקרב הדתיים (61%) והחילונים (65%), שיעור גבוה יותר בקרב המסורתיים-הדתיים (73%) ושיעור נמוך יותר בקרב המסורתיים הלא-דתיים (51%). כך, למרות האובדן, העוצמות הרגשיות והשינויים במצב הביטחוני ובחיייהם של רבים בעקבות אירועי השבעה באוקטובר והמלחמה, הרי שבתחום העמדות כלפי גיוס חרדים, רוב האנשים לא חוו 'התפכחות' לכיוון כלשהו אלא נשארו בעמדתם מלפני המלחמה.

מקרב אלו שכן שינו את דעתם בעקבות המלחמה, הרוב מעידים שפחתה נכונותם לפטור את החרדים משירות צבאי (22% מכלל המדגם הלא-חרדי, 26% ו-27% בהתאמה בקרב החילונים והמסורתיים הלא דתיים, 11% בקרב המסורתיים דתיים ו-8% בקרב הדתיים. מיעוט קטן ביותר (8.5%) נטה בעקבות המלחמה דווקא להעניק לחרדים פטור מגיוס.

פילוח לפי גיל: ככל שגיל המרווינים גבוה יותר, שיעור אלו שלא שינו את עמדתם בעקבות המלחמה עולה (18-24: 47%, 25-34: 56%, 35-44: 63%, 45-54: 67%, 55-64: 75%, ו-65+: 64%).

תרשים # 17: שינוי בעמדה ביחס לשאלת גיוס החרדים בעקבות המלחמה (% יהודים לא-חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הרצף דתיים-חילוניים)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

6.2 שינוי בעמדות החרדים על רקע פגיעה אפשרית בתקציבי הישיבות

האם פגיעה בתקציב הישיבות משנה את דעתך? – חרדים

היות שהסנקציות המוצעות לעידוד גיוס חרדים הן כלכליות בעיקרן, שאלנו את המרווינים החרדים אם במידה ולאחר המלחמה יהיה לחץ גדול על החרדים להתגייס, כולל שלילת תקציבים לישיבות ולתלמידים,

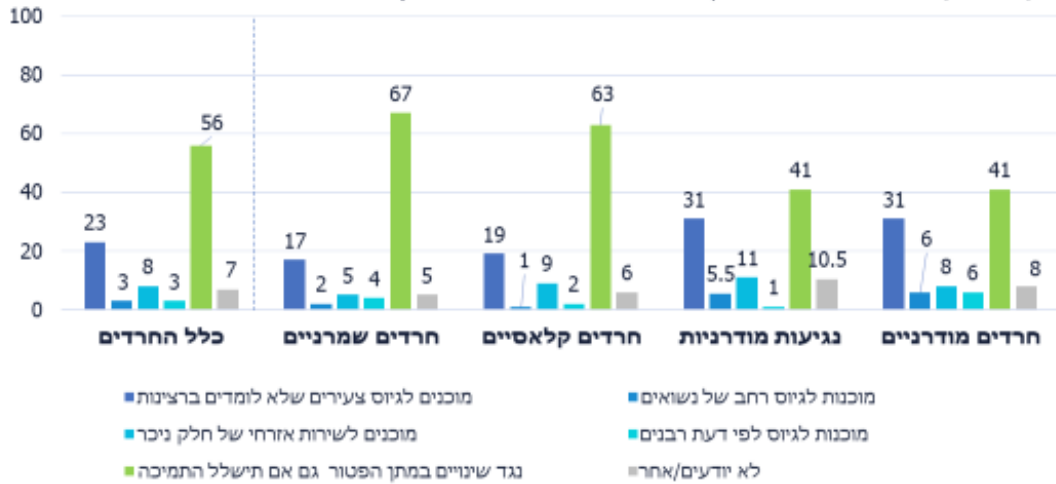
לאיזה פתרון יסכימו. העמדנו בפניהם שלוש אפשרויות; התנגדות מוחלטת לשינויים במתן הפטור גם במקרה של שלילת התקציבים, נכונות לגיוס חלק מן הצעירים החרדים – אלה שאינם לומדים ברצינות או אלה שכבר נשואים. אפשרות ביניים שהוצגה למרואיינים הייתה הסכמה לשירות לאומי-אזרחי של חלק ניכר מהחרדים. הרוב (56%) השיבו שלא יסכימו לכל שינוי גם בהינתן לחץ כלכלי ושליש (34%) השיבו שהם מוכנים להסדר גיוס או שירות בהינתן תנאים מסוימים.²⁵ מתוכם, 23% ענו שיסכימו לגיוס חרדים שאינם לומדים, 3% לגיוס נשואים, 3% לגיוס באישור רבנים ו-8% נוספים אמרו שיתמכו בשירות אזרחי-לאומי של חלק ניכר מהחרדים. **מענין לראות כי שירות אזרחי-לאומי אינו נתפס כברירה קלה יותר לעיכול מאשר שירות צבאי.** נקודת הארכימדס אינה בשאלה אם מדובר בשירות צבאי או אזרחי, אלא באבחנה בין אלה שלומדים ואלה שאינם לומדים, וכן בתלוי בנוסח השאלה בין "חלק מהצעירים" ל"חלק ניכר" מהם.

- **פילוח לפי קבוצות משנה:** ההתנגדות לגיוס למרות סנקציות כלכליות דומה בקרב הספרדים (56%), החסידים (57%) והליטאים (60%) וקטנה יותר בקרב הקבוצה הקטנה של חב"ד ואחרים (38%). ההסכמה לגיוס צעירים שאינם לומדים נמוכה אצל החסידים (16%) וכפולה אצל הספרדים (30%), למרות החשש שמובע בקבוצה זו שדווקא תלמידי ישיבות ספרדים יישלחו לגיוס בעוד הליטאים ימשיכו לחבש את ספסלי הישיבות. קבוצת חב"ד ואחרים (24%) והליטאים (23%) נמצאים בתוך. לגיוס תלמידי ישיבות, אף אם הם נשואים, אין הסכמה כמעט בכלל באף קבוצה (חב"ד 8%, ליטאים וחסידים 3% וספרדים 1%) ושירות לאומי-אזרחי זוכה למעט תמיכה אצל החסידים (14%) וחב"ד ואחרים (8.5%) ולאף פחות מכך אצל הספרדים (6%) והליטאים (3.5%).
- **פילוח לפי גיל:** ההתנגדות הנמוכה ביותר לגיוס בנסיבות של סנקציות כלכליות נמצאה אצל בני ה-60+ (40%), אשר שלישי מהם (33%) גם מוכנים לגיוס צעירים שאינם לומדים. לעומתה, ההתנגדות הגבוהה ביותר לכל האפשרויות שנמנו נמצאה בקרב בני ה-30-44 (62%) אשר רק 15.5% מהם נכונים לגיוס צעירים שאינם לומדים. בתוך נמצאים הצעירים עצמם בגילי 18-29 והוריהם בגילי ה-45-59 אשר מעל מחצית מהם מתנגדים לכל אפשרויות הגיוס שנמנו (57% ו-53%, בהתאמה), וכרבע נכונים לגיוס צעירים שאינם לומדים בהינתן קיצוץ התמיכה בישיבות (25% ו-27%, בהתאמה).
- **פילוח לפי ציר השמרנות - מודרניות:** כפי שעולה מתרשים # 18, החרדים המודרניים ובעלי הנגיעות המודרניות מתנגדים בשיעור נמוך יותר לשינוי הפטור הקיים גם לנוכח סנקציות כלכליות (41% בכל קבוצה, לעומת 67% ו-63% לחרדים השמרנים והקלאסיים, בהתאמה). הם גם מוכנים יותר לגיוס צעירים שאינם לומדים (31% בכל אחת מן הקבוצות, לעומת 17% ו-19% אצל החרדים השמרנים והקלאסיים, בהתאמה).

²⁵ לא נכללו בקבוצה זו 3% נוספים המוכנים לגיוס לפי דעת רבנים, משום שאין בתשובה זו הסכמה של ממש.

תרשים #18: במידה ולאחר המלחמה יהיה לחץ גדול על החרדים להתגייס, כולל שלילת תקציבים לשיבות ולתלמידים, עם איזה מהפתרונות הבאים מסכימים יותר?

(%, חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הציר שמרנות-מודרניות)

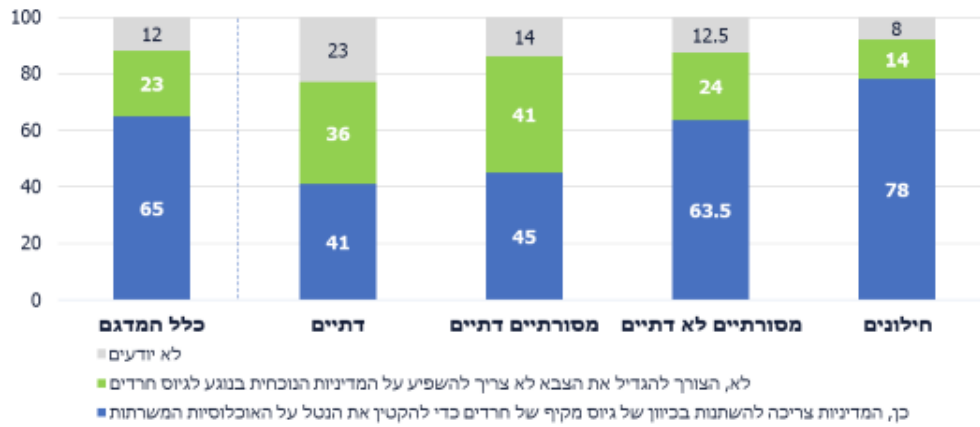
מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

6.3 שינוי בעמדות הציבור הלא-חרדי בעקבות הכבדת הנטל על האוכלוסיות המשרתות

האם הכבדת הנטל משנה את דעתך? - לא-חרדים

שאלנו את המרואיינים מקרב הציבור הלא-חרדי על שינויים אפשריים בעמדתם בדבר גיוס החרדים בעקבות המלחמה. השאלה שהוצגה הבהירה כי כבר ידוע שבעקבות המלחמה יש צורך להגדיל את היקף הכוחות של צה"ל, כולל הארכת השירות הסדיר ושירות המילואים. ולפיכך שאלה את המרואיינים האם לדעתם הדבר צריך להשפיע או לא צריך להשפיע על מדיניות גיוס החרדים. כפי שניתן לראות בתרשים #19 להלן, 65% מכלל המדגם הלא-חרדי סברו כי יש לשנות את מדיניות גיוס החרדים כדי להקטין את הנטל על האוכלוסיות המשרתות. שיעור זה תומכי גיוס בעקבות הגברת הנטל הביטחוני דומה מאד לשיעור הסבורים כי פתרון הגיוס הוא הפתרון הנכון בכל מקרה, בלי קשר להארכת השירות (67%, ראו לעיל). רוב גדול מהחילונים סבורים כך (78%), כמעט שני שלישים מן המסורתיים הלא-דתיים (63.5%), כמחצית מהמסורתיים-הדתיים (45%), ואילו בקרב הדתיים אין לכך רוב ורק 41% תומכים בשינוי המדיניות עקב הכבדת נטל השירות.

תרשים #19: כבר ידוע שבעקבות המלחמה יש צורך להגדיל את היקף הכוחות של צה"ל, כולל הארכת השירות הסדיר ושירות המילואים. לדעתך, האם הדבר צריך או לא צריך להשפיע על מדיניות גיוס החרדים? (%, יהודים לא-חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הרצף דתיים-חילוניים)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- **פילוח לפי מגדר:** נשים סבורות שעל המדיניות להשתנות (67%) מעט יותר מאשר גברים (63%) ומעט פחות מהן סבורות שאין לצרכי המלחמה השלכה על מדיניות הגיוס (20%) לעומת גברים (26%), אולם הפער קטן מכדי לבסס מסקנה ברורה.
- **פילוח לפי גיל:** בכל הגילאים התמיכה בשינוי מדיניות גיוס החרדים עקב הכבדת הנטל גבוהה ומשותפת ליותר ממחצית הציבור. התמיכה הגבוהה ביותר מצויה בקרב גילי 45 ומעלה; בני ה-18 24 תומכים בכך ב-57%, בני ה-25-34 ב-66%, בני ה-35-44 ב-55%, בני ה-45-54 ב-69%, בני ה-55-64 ב-71%, ובני ה-65+ ב-70%.
- **פילוח לפי הכנסה:** 72% ממי שהכנסתם מעל לממוצע תומכים בשינוי המדיניות בעוד אלה שהכנסתם ממוצעת או מתחת לממוצע תומכים בכך רק ב-58% וב-64.5% בהתאמה. תוצאה זו קשורה לקורלציה הגבוהה שיש בישראל בין הכנסה, מיקום על הרצף דתיים-חילוניים ומחנות פוליטיים.²⁶
- **פילוח לפי מחנות פוליטיים** – בכל המחנות רוב המשיבים סבורים כי על המדיניות להשתנות בכיוון של גיוס חרדים מקיף, כאשר בשמאל סבורים כך 90%, במרכז ב-73% ובימין ב-55%.
- **פילוח לפי הצבעה בבחירות לכנסת 2022:** שיעור הסבורים שהמדיניות צריכה להשתנות בכיוון של גיוס מקיף של החרדים: מצביעי מרצ, ישראל ביתנו, יש עתיד, המחנה הממלכתי והעבודה סבורים כך בשיעורים גבוהים (95%, 89%, 83%, 81%, 79% בהתאמה) ואילו בקרב מצביעי הבית היהודי, הציונות הדתית והליכוד כמחצית או מעט יותר סבורים כך (62%, 55%, 48% בהתאמה). בקרב מצביעי ש"ס שאינם חרדים מדובר ב-8% בלבד, כך שנראה כי הזדהותם עם המפלגה בה הם בוחרים גוברת על הזדהותם על שייכותם המגזרית על הרצף דתיים - חילוניים).

²⁶ ראו לדוגמה פרסום נתוני הלמ"ס ליום המשפחה בפברואר 2021, על פיהם משקי בית חילוניים מכניסים בממוצע 32% יותר ממשק בית דתי ו-35% יותר ממשק בית מסורתי וכתבתה של מירב ארלוזורוב בעיתון כלכליסט בנושא, פברואר 2021.

תרשים # 20: כבר ידוע שבעקבות המלחמה יש צורך להגדיל את היקף הכוחות של צה"ל, כולל הארכת השירות הסדיר ושירות המילואים. לדעתך, האם הדבר צריך להשפיע או לא צריך להשפיע על מדיניות גיוס החרדים? (%, יהודים לא-חרדים, לפי מחנות פוליטיים)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

7. הרחוב החרדי והרחוב הישראלי – שינוי אווירה

7.1 שינוי האווירה ברחוב החרדי ביחס למתגייסים החרדים

איך מתייחס הרחוב החרדי ללובשי מדים? - חרדים

במשך השנים חיילים חרדים שחזרו לשכונותיהם לבושי מדים זכו לעתים קרובות ליחס שלילי ואף פוגעני מצד תושבי השכונות החרדיות. לעומת זאת, במהלך המלחמה התפרסמו ידיעות וסרטונים שתיארו דווקא אהדה והערכה לחרדים לובשי המדים. שאלנו את הנסקרים החרדים אם בגלל המלחמה מישוהו מסביבתך הקרובה יתגייס לצבא, מה תהיה תגובתך? אפשרויות התשובה היו "אתמוך בו כי במלחמה נכון להתגייס", "אתמוך בו, אבל רק אם הוא כבר נשוי", או "אתנגד לגיוס".²⁷

התפלגות התשובות לשאלה זו בתרשים # 21 מורה כי על אף שהתמיכה בגיוס החרדים נמוכה, התמיכה במי שכבר התגייס בשעת המלחמה גבוהה יותר: רוב קטן (54%) השיבו שיתמכו באנשים מסביבתם הקרובה שיתגייסו. ורק רבע (26%) ימשיכו להביע התנגדות למי שהתגייס, גם אם מדובר בקרוב, גם בעת המלחמה.

- **פילוח לפי קבוצות משנה:** בכל הקבוצות לפחות מחצית המשיבים יתמכו במי מסביבתם שיתגייס בשעת המלחמה. הספרדים וקבוצת חב"ד יתמכו במתגייס בשיעור של שני שלישים (64%-68%, בהתאמה, אצל הספרדים - 56% בכל מקרה והיתר רק אם הוא נשוי או שאינו לומד; בקבוצת חב"ד ואח' 46% בכל מקרה). לעומת זאת, כמחצית מהחסידים והליטאים (48%) יתמכו כן (בקרב החסידים רק 30% בכל מקרה ובקרב הליטאים 35.5%).

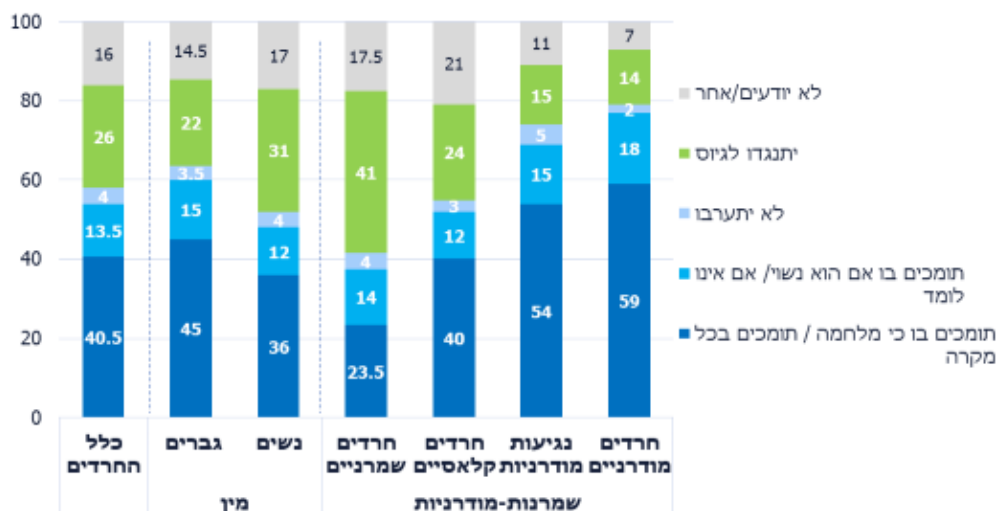
- **פילוח לפי ציר השמרנות-מודרניות:** בקרב החרדים המודרניים התמיכה בשעת מלחמה במתגייסים גבוהה מאד ועומדת על 77%, רובם יתמכו בכל מקרה והיתר כמעט 60% בכל מקרה והיתר במקרה שהמתגייס נשוי או שאינו לומד. התמיכה יורדת ככל שהנשאל שמרני יותר, עד לצמצומה לכדי 37.5%.

- **פילוח לפי מגדר:** בקרב גברים התמיכה גבוהה יותר מאשר בקרב נשים. 60% מהגברים יתמכו במתגייס (45% בכל מקרה), בעוד בקרב הנשים יעשו זאת רק 48% (36% בכל מקרה). יתכן שהדבר נובע מעמדות שמרניות ואנטי-ממלכתיות כלליות המאפיינות נשים חרדיות יותר מאשר גברים חרדים, כפי שעלה מסקרים קודמים.²⁸ לחילופין, יתכן שהעמדה מבטאת את הקושי של האשה החרדית הטיפוסית אשר מקדישה את חייה – מפרנסת, יולדת 6.4 ילדים בממוצע ומגדלת אותם – על-מנת שבן-זוגה וילדיה יהיו תלמידי ישיבה, ואפשרות הגיוס מערערת עבורה את המבנה החברתי כולו.

²⁷ כמה מן המשיבים הוסיפו את התשובות "אתמוך בו תמיד" / "אתמוך בו כי הוא בן משפחה". לצורך הכללת תשובות אלו הרחבנו את הקטגוריה של "תומכים בו כי מלחמה" לקטגוריה "תומכים בו כי מלחמה/ תומכים בכל מקרה". כמו כן הקטגוריה "אתמוך בו אם הוא נשוי" הורחבה בשל תשובות שנתקבלו גם למגבלות נוספות - "תומכים בו אם הוא נשוי / אם אינו לומד". כמו כן התווספה הקטגוריה "לא יתערבו" שלא היתה בשאלון אך התקבלה מנשאלים.

²⁸ ראו לדוגמא, שטרן י'צ, יפה נ', מלאך ג', מלחי א', יהודית, חרדית ודמוקרטית – מדינת ישראל והדמוקרטיה בעיניים חרדיות, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2021.

תרשים # 21: התגובה במקרה מישהו מסביבתך הקרובה יתגייס לצבא בגלל המלחמה (% חרדים, כלל המדגם, לפי מין ולפי מיקום על הציר שמרנות-מודרניות)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

7.2 שינוי האווירה בציבור הלא-חרדי ביחס לסיוע החרדי ללחימה

האם הציבור הכללי מעריך את המתגייסים החרדים ואת הסיוע החרדי? – לא-חרדים

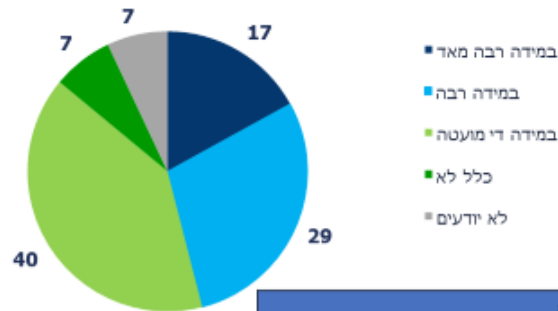
בעקבות הפרסומים בדבר התנדבות החרדים בתחילת המלחמה והתדפקותם על שערי הבק"ם, הזכרנו למרואיינים הלא-חרדים כי בתקשורת דובר רבות על התנדבות חרדים במהלך המלחמה. ושאלנו אותם באיזו מידה הציבור החרדי מסייע למאמץ המלחמתי. נדייק ונאמר כי למרות שהשאלה עסקה בתרומה "ללחימה" עצמה (בהנגדה ל"סיוע אזרחי בעורף"),²⁹ רבים מן המשייבים הכירו בתרומה החרדית. נראה שבדעת המשייבים סיוע לחיילים בבישול ותרומות וכן תפילות ולימוד תורה להצלחת המלחמה נחשבו כסיוע ללחימה עצמה.

כפי שעולה מתרשים # 22, המרואיינים מהציבור הלא-חרדי חצויים בעמדותיהם בשאלה זו: שיעור המשייבים שהציבור החרדי תורם ללחימה (46%) זהה כמעט לשיעור הסבורים שציבור זה אינו תורם (47%).

- **פילוח לפי מיקום על הרצף דתיים – חילונים:** בקרב הדתיים, המסורתיים הדתיים והמסורתיים הלא-דתיים בין מחצית לשני שלישים מהציבור מעריכים בחיוב את התרומה החרדית ללחימה (50%, 65%, 60%, בהתאמה) וכשליש (37%, 32%, 34%, בהתאמה) אינם מזהים תרומה משמעותית, ואילו בקרב החילונים כשליש מעריכים בחיוב את התרומה (32%) ו-59% אינם מזהים כזו.

²⁹ המשייבים התבקשו לדרג בנפרד את הסיוע "בלחימה" ואת ה"סיוע האזרחי בעורף". הנתונים שלהלן הינם ביחס לסיוע ללחימה בלבד. נתוני הסיוע האזרחי בעורף יוצגו בחלק ב' של דוח נתונים זה.

תרשים # 22: בתקשורת דובר רבות על התנדבות חרדים במהלך המלחמה, באיזו מידה הציבור החרדי מסייע בלחימה למאמץ המלחמתי? (%, יהודים לא-חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הרצף דתיים-חילוניים)

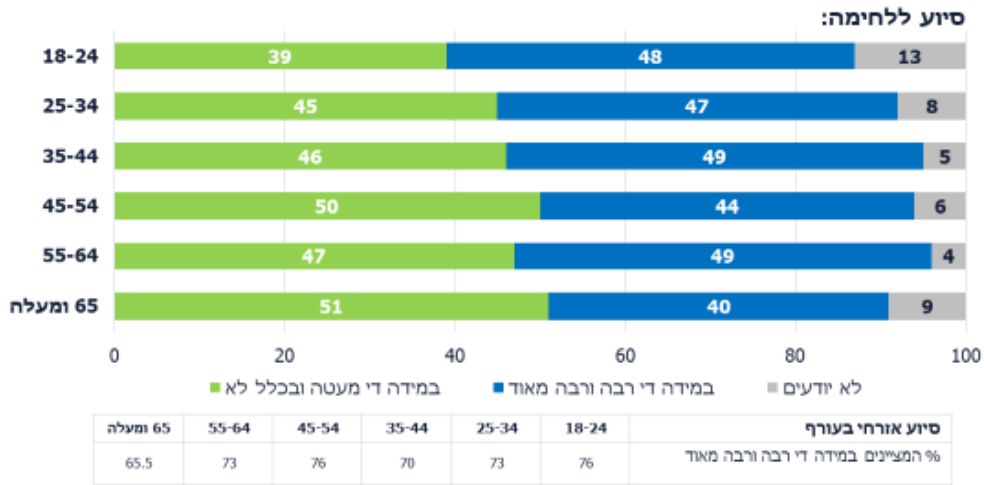
בלחימה				%, לפי מיקום על הרצף דתיים-חילוניים
דתיים	מסורתיים	מסורתיים לא דתיים	חילוניים	
37	32	34	59	כלל לא ובמידה די מעטה
50	65	60	32	במידה די רבה ורבה מאוד
13	3	6	9	לא יודעים

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

כיון שבישראל המיקום על הרצף דתיים-חילוניים בא לידי ביטוי גם ברמת הכנסה ממוצעת (ככלל, רמת ההכנסה הממוצעת של חילוניים גבוהה מזו של דתיים ומסורתיים), גם בהתפלגות הגילאים (אחוז החילוניים והמסורתיים בקרב הגילאים הגבוהים גדול מאחוזם בקרב הצעירים) וגם בשדה הפוליטי (קורלציה גבוהה של דתיים עם הימין ושל חילוניים עם השמאל), הרי שניתן לראות את תוצאות הפילוח על הרצף דתיים-חילוניים גם בפילוחי ההכנסה, הגיל והמחנות הפוליטיים, וככל הנראה זהו המשתנה המסביר את כלל התוצאות בצורה הטובה ביותר:

- **פילוח לפי הכנסה:** מי שהכנסתו מתחת לממוצע נטה יותר להעריך את תרומת החרדים בלחימה (55.5% מעריכים את התרומה כדי רבה או רבה מאוד ו-36% כלל לא או במידה מעטה), בעוד מי שהכנסתו ממוצעת או מעל לממוצע העריך אותה פחות (42% ו-39%, בהתאמה מעריכים את התרומה כדי רבה או רבה מאוד).
- **פילוח לפי גיל:** ככל שהגיל גבוה יותר, רבים יותר סבורים שהתרומה של החרדים ללחימה מועטה או שאינה קיימת. אם בגילי 18-24 48% סבורים כי תרומת החרדים ללחימה רבה או רבה מאוד, ו-39% סבורים כי היא מעטה או שאינה קיימת, בקרב גילי 65 ומעלה 51% סבורים כי התרומה מעטה או שאינה קיימת, ו-40% סבורים כי היא די רבה או רבה מאוד.

תרשים # 23: שיעור הסבורים כי הציבור החרדי סייע למאמץ המלחמתי – סיוע ללחימה בהשוואה לסיוע אזרחי בעורף
(%, יהודים לא-חרדים, לפי גיל)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

- **פילוח לפי מחנות פוליטיים:** בשמאל, 70% סבורים כי תרומת החרדים בלחימה הייתה מעטה או שלא היתה קיימת כלל לעומת 54% הסבורים כך במרכז ו39% בימין. נראה כי תשובות אלה קשורות בקורלציה הגבוהה שישנה בישראל בין עמדות ימין לדתיות ובין עמדות שמאל לחילוניות.
- **פילוח לפי הצבעה בבחירות 2022:** בקרב מצביעי מרצ – 73.5% סבורים כי תרומת החרדים ללחימה מעטה או שאינה קיימת, לעומת 11% הסבורים שהתרומה רבה או רבה מאוד; העבודה - 71% מול 21%; יש עתיד – 67% שוללים את תרומת החרדים ללחימה מול 29% המכירים בה; בבית היהודי 60% מול 26%; במחנה הממלכתי 55.5% מול 38%; בישראל ביתנו – 50% לעומת 34%; בציונות הדתית - 29% מול 62%; בליכוד - 30% מול 64%; ובש"ס - 34% לעומת 66% (בקרב מצביעים לא-חרדים).

תרשים # 24: שיעור הסבורים כי הציבור החרדי סייע למאמץ המלחמתי – סיוע בלחימה בהשוואה לסיוע אזרחי בעורף
(%, יהודים לא-חרדים, לפי מחנות פוליטיים)

מקור: סקר גיוס חרדים בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

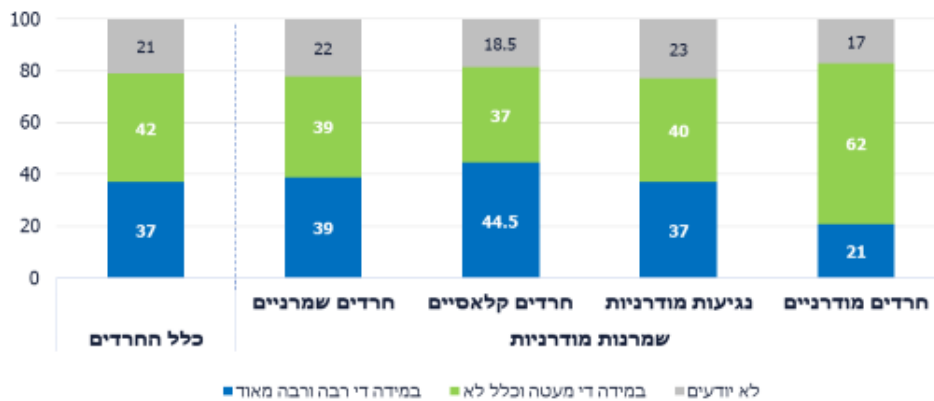
8. אמון במנהיגות חרדית

האם הציבור החרדי מיוצג כראוי על ידי המנהיגות שלו? – עמדות חרדים

האם המנהיגות החרדית המשמיעה עמדות נוקשות בנושא הגיוס מייצגת כראוי את הציבור שלה? שאלנו את המרוויינים החרדים "באיזו מידה אתה מרגיש שההנהגה הפוליטית החרדית מייצגת אותך במהלך המלחמה?". מתברר כי רק 37% מן החרדים חשים כי ההנהגה הפוליטית החרדית מייצגת אותם במידה די רבה או רבה מאוד, בעוד ש-42% אינם מרגישים מיוצגים על ידי ההנהגה וכחמישית אינם יודעים. יתכן כי הדבר מביא לידי ביטוי את האכזבה מן המנהיגות הפוליטית אשר לא מצליחה להשיג לקהל הבוחרים שלה את חוק (אי) הגיוס הנכסף אשר מקבע את הפטור למי ש"תורתו אומנותו" וסיבכה את החרדים במאבק שהבעיר את המדינה לשינויים במערכת המשפט מבלי שקיבלו תמורה לתמיכתם. לחילופין, יתכן שהאכזבה היא דווקא מן הקו הנוקשה והמתבדל שמובילה המנהיגות הפוליטית החרדית בשעת המלחמה בדאגה לגיוס ולכספים הקואליציוניים החרדים, אל מול קהל הבוחרים שדווקא חש בעקבות אירועי שבעה באוקטובר והמלחמה תחושות של שותפות גורל, שייכות ישראלית והתקרבות את סמלי המדינה ואל הציבור הכללי.

- **פילוח על פי קבוצות משנה:** הליטאים, שהם המיוצגים במידה הטובה ביותר בהשוואה לקבוצות האחרות, גם כן לא מגיעים למחצית מחברי קהילתם, ורק 43% מהם מרגישים מיוצגים על-ידי מנהיגותם הפוליטית במידה רבה מאד או די רבה. בקרב הספרדים והחסידים רק מעט יותר משליש מרגישים מיוצגים (35-36%), ובקרב חב"ד ואחרים - רק רבע.
- **פילוח לפי מגדר:** רק מיעוט מהנשאלים גם בקרב גברים וגם בקרב נשים מרגישים מיוצגים. הגברים הם אלה המרגישים מעט יותר מיוצגים לעומת נשים (39.5% לעומת 34.5%), אבל הם גם אלה המרגישים יותר מנשים כי אינם מיוצגים על-ידי המנהיגות הפוליטית (45% מהגברים לעומת 38% מהנשים). בקרב נשים ישנו מספר גבוה יחסית של מרוויינות שהשיבו "לא יודעת" לשאלה זו (27% לעומת 15% בקרב הגברים). הדבר עשוי לשקף את העובדה שנשים אינן נבחרות לכנסת במפלגות החרדיות ולכן הן פחות מעורבות בזירה הציבורית, אינן מרגישות מיוצגות, אבל גם אין להן ציפיות לכך. הנתונים יכולים גם להעיד על העדר "אוריינות פוליטית" של מעל רבע מהנשים שאינן חשות מיודעות בנושא תפקודה של המנהיגות.
- **פילוח על פי גיל:** הצעירים ביותר (18-29) והמבוגרים ביותר (+60) מרגישים מיוצגים במידה הפחותה ביותר, הם מעידים כי הם מיוצגים מעט או בכלל לא ב-49% וב-44% בהתאמה, ורק 29% ו-28% (בהתאמה) מרגישים מיוצגים במידה די רבה או רבה מאד. לעומתם, בני ה-30-44 ובני ה-45-59 מרגישים מיוצגים יותר, 40% ו-56% (בהתאמה) מרגישים מיוצגים במידה רבה או רבה מאד, ורק 39% ו-28% (בהתאמה) מעידים כי הם מרגישים מיוצגים במידה מעטה או כלל לא.
- **פילוח על ציר השמרנות-מודרניות:** כפי שעולה מתרשים # 25 להלן, רק 21% מן החרדים המודרניים מרגישים מיוצגים על-ידי מנהיגותם הפוליטית, בעוד בקרב הקבוצות האחרות המספרים עומדים על בין 37% ל-44.5%.

תרשים # 25: שיעור החרדים הסבורים כי ההנהגה הפוליטית החרדית מייצגת אותם במהלך המלחמה ושיעור אלו שההנהגה אינה מייצגת אותם (% יהודים חרדים, כלל המדגם ולפי מיקום על הציר שמרנות-מודרניות)

מקור: סקר גיוס בצל המלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024

9. סיכום

לצורך חיבור זה סקרנו הן את הציבור החרדי והן את הציבור שאינו-חרדי במדינת ישראל. במציאות של ישראל 2024 לא מדובר רק בקווים מקבילים שאינם נפגשים, אלא שבין שתי תמונות העולם שהם מציירים אין תמיד קשר-עין. הפערים הגדולים עולים מתוך כל עמוד וכל גרף. החל מאחוזי הגיוס בפועל של שתי הקהילות, ממשיכים אל הפער בתפיסת התרומה של הציבור החרדי למאמץ המלחמתי, בתפיסת מרכזיותן של התפילות ולימוד התורה ומתנגשים חזיתית בעמדות לגבי גיוסם של צעירים חרדים לצבא הניצבות כתמונת מראה זו של זו בקרב שתי הקהילות. בקהילה האחת כשני שלישים מתנגדים לגיוס הצעירים החרדים ורק כרבע מוכנים לשקול בנסיבות מסוימות, ובקהילה השנייה כשני שלישים רואים בגיוס הצעירים את הפתרון לאתגר הביטחוני ורק כרבע מוכנים להשלים עם המצב הקיים. בקהילה האחת השירות הלאומי-אזרחי נתמך בידי אחוזים בודדים ואינו נחשב לפתרון, ובשכנתה אחוזים בודדים בלבד לא שותפים לתפיסה כי יש לחייב בשירות לאומי-אזרחי את כל הפטורים משירות. מחלוקות נוספות מתגלעות בזיהויה של המלחמה הנוכחית כמלחמת מצווה שעל כולם לקחת בה חלק, ובשיפוט המוסרי של אי-הגיוס. הפערים גדולים וקשה עד מאד לגשר עליהם.

ניתן להצביע על ארבעה שינויים שבכל-זאת התרחשו בהשקפת החרדים בנושא הגיוס בצל המלחמה ותרמו לראשיתו של גישור כלשהו בין הקהילות. האחד, ירידה בהתנגדות החרדים המודרניים לגיוס חרדים ואף אי-נוחות מוסרית בקרבם כתוצאה מן המצב. ככל שמדובר בקבוצה קטנה בקרב החרדים, הרי שלתהליכים המתרחשים בקרבה השפעה על כלל החברה. השני, עליה בתמיכת רוב הרחוב החרדי בחרדים שהחליטו להתגייס ושינוי האווירה כלפי לובשי מדים. השלישי, נכונות הנשאלים למתן את עמדותיהם בנוגע לגיוס אל מול תמריצים שליליים של צמצום או הפסקת התמיכה בשיבות. רגישות התגובה לתמריצים כלכליים שבלטה בסקר, אף מוכרת מן המציאות הכלכלית של שותפות חרדים בעולם התעסוקה בישראל. הרביעי הוא האמון הנמוך שרוחשים החרדים למנהיגיהם הפוליטיים אשר מציגים עצמם כנוקשים ובדלנים יותר מבחוריהם. באשר להשקפת עולמו של הציבור הלא-חרדי ניתן להצביע על ההערכה שרוחש מחצית מן הציבור הלא-חרדי לתרומתו של הציבור החרדי למאמץ המלחמתי. בסוגיה זו, של התנדבות הקהילות השונות

בישראל בחודשים הראשונים למלחמה, תחושות השותפות אל מול הבדלנות בחברה החרדית והשתקפותה בחברה הלא-חרדית נעסוק בחלק ב' של דוח הנתונים.